

KAILASHAHAR BAPTIST CHRISTIAN ASSOCIATION

Darchawi, Kumarghat, Unakoti Tripura

Senior A kum 2na

**Published by KBCA,
Hqrs. Darchawi, Kumarghat
Unakoti Tripura**

THUHMAHRUAI

Ahmasak chemin ei Pathian hnianga inpâkna nih chawimawina kên hlân. Asanchu roiinpui vaika nih inmak fêkan ei Koihrana sin ani thaw pêk leiin, maleiachun kum 2008 ațang chun mâni țong ngeiin Sunday School Lekhabu nei thiam dingin ei om ta. Lalpa chu atharin inpâkna, chawimawina nih roiinpuina chu ei inhlân nawk. Mâni țong ngitin Pathian thu hawi thiam dingin nih zir thiamin ei om tâk leia, Koihran, Zirtirpu, Zirlâi tamkan malsawmna ei dong kê ring. Kum 2013 homin mâni țong ngitin lekhabu ei nei thiam nawk leia Pathian hnianga nih ma dinga mi tâimâkhei hnianga lawmthu ei hril. Vawn hin Association angka nih literature committee angka ma dinga Lalpa a mi tâimâkhei, Rev. Ngurzidinga, Upa. Lalbiaka, Upa. Țhuamlia, Upa. Lalhmingthanga, Pu. Darhmuna, Upa. Shangtinkhuma, Upa. V.L Lawma, Pu. Thlamuana, nih manuscript ațanga computer a ni loi type pêkhei, P/P Jacob nih Mr.Venghima anmanihei hnianga hin ei Lalpa Isua Krista rihming inthiangin ei Lawmna thu ei hril. Sunday School hmangin Koihrana malsawmna tamka ei dong tir kê ring , Lalpan a Koihranhei hnianga nansa vaikan a malsawmna indong siala, chun mihei ta dinga malsawmna bul chang rise ti hi ki țongințaina achang. Lalpa chu roiinpuiin om rise.

Nin rongbawlpui

Rev.Rantuasanga Darlong
I/c. Lit.& S.School Comt.
K.B.C.A Darchawi
Unakoti, Tripura.

Zirlâi 1

Manmasi poimawna

Siar ding: Gen 1:26-28

Thuvong: “Manmasi hi imo achanga ni ngaisak? Manmasi nâipa hi imo achanga ni hong ivêl?” (Sâm 8:4)

Vawna ei zir ding hi a poimaw fê a. Manmasi angka ei changna diktak ei hawi chun Pathian chu inpâk ei ti.

- 1. Manmasi chu Pathian angpuia siam achang:** Gen 1:27 achun “Pathianin manmasi chu ama angpuin a siam,” ti ei hmû a. Mahin i iamo manmasiin Pathian angpui changna a nei, ti chu hawi ding poimaw tak achang. Pathian chu rithla achanga, ipaithawthei, ten paia om, inhmû theiloi, tawn theiloi nih thî theiloi achang. Mihriam hi ma angka chu ei chang ve bei? Achangnawlemo, Pathian angpui ei changna chu i chem mo chang ta a ti?

Mihriam hi Pathian angpui a changna Biblein nênzirtirna itum chu – Putianga, ei pianghman inlang thei, inhmû thei mai hnekin nunna sung tianga sinthawtheina (Faculty) eiinei hi achang. Ngaitua theina, thianghlimna, dikna, felna, ringomna, ditthlang theina, thil khatka aţanga thil dang siam theina (Pro-Creation) hei hi. Ma sîng tianga sinthawtheina eiinei hi thi siam dang, ramsahei rêka ei danginlamna. Mihriam hi chunginnung zawka siam ei changna achang.

Mihriam hin ditthlang theina a nei tlat lei ahin, Pathian dit dân hom hi ân ţawmpui theia. Mihriam suala ân lîrna san hom ha ditthlangna a hmang sual lei achang. A sia a ţa hawia ditthlang theina eiinei hin Pathianin anê hmangai nansat zia hi ei hawi thei. St. Augustine chun, “Nangin nangma ta dingin ani siama, ki rithla hin nang a hmû hmaka chu sawl inngamna a hmû ţhin no,” a loi ti.

- 2. Mimaltin poimawna:** Lal David achun, Thilsiam dang zong zong hneka Pathianin mihriam a ngaitua zia, a hawisuakin inmak a ti fê a. Danginlam bîk taka siam achang leiin mihriam hi mawphurna bîk hom pêk achang. Pathian mithmû achun mitin ei poimaw ti achanga. Ei ngaidân chun mî chung dapa i om – inchong mo thilthawtheiheihlek hi – poimaw bîkin ei inngai. Pathian mithmû achun ei inang ţiang ei chang. Mâni changna te tehei hi Pathian mithmû achun ihom chang thamloin ei inhawitheih, changrochu, Pathian chun mimal, mitin hi ani ngaisaka, ani ngai poimaw a, ei rihming ariin a hawi rît achang (Joh 10:3). Ama angpuia siam ei chang leia, ne ngaisakin, ani ngai poimaw a, eini homin ei ngaisakin, ei ngai poimaw ve ding achang.
- 3. Isuan mimal a ngaisak:** Mî zong zong, mipui, pawlhoi a ngaisakin a ngai poimaw rual rual hin mimaltin ama an ngaisakna chu a ngaisaka, a ngai poimaw ti chanchin ţa Johan a zia aţang rengin ân lang Chiang.
 - a. Nikodemas a zana ama hong pan hom a ngaisak (Joh 3)
 - b. Sukar tuikai kawla nupang, mî ingaisakloi hom a ngaisak (Joh 4)
 - c. Ipa khatka mitchaw hom a mit ân vîr pêk (Joh 9)
 - d. Mî thî Lazaras inthoi dingin thlâna a kal (Joh 11)
 - e. A thoinawkna ringhnel Thomas hniang homa abîkin ân lâr (Joh 20)
 - f. Peter a hom ama mimal thû ân zawt (Joh 21)

Mahei aţang ngot hom hin Isuan ama ngaisakpuhei chu a ngaisaka, a ngaivenna ei hmû.

Imo ei hong i zir chu? Pathianin mihriam a ngai poimawna san tak chu ama angpuia siam ei ichang hi ahang. Maleiachun, mimaltin hi Pathian ngai achun ei poimaw. Thilsiam dangheiin an ineiloi Pathian ngaisak theina ei nei bîka. Maleiahin, mihriam hi Pathian mithmûa ngîrhmun poimaw taka om ei chang.

Zawna:

1. Thilsiam danghei hneka mihriam hi ei poimawna san chem chu imo chang?
2. Mihriam hi Pathian angpuia changnahei chu hang hril ta?
3. Mihriam hi ramsahei rêka ei danginlamna hril ro.
4. “Ditthlang theina” tina hi hril fia ro.
5. Pathianin mimal a ngaisak bîk ni izir aţangin hril ro.

Zirlâi 2

Pathian chu mihriam a hong chang (Incarnation)

Siar ding: Filipi 2:5-11

Thuvong: Thû chu tîsa a hong changa, ei lâia a hong om ta a. Pa nâi nei sùn roiinpuina angka a roiinpuina chu ei hmû. Khongaina nih thutaka sip chu. (Joh 1:14)

Vawna ei zir ding hi Kristian Thûring pumpui inngatna achanga, a poimaw êm êm ahang.

1. **Pathian hmangaina lungril chu:** Ei Bible châng siar ahin apostol Paul an Pathian Krista chu mihriam a hong chang dân, thiam vaikan ani hrila.

Pathian chu mihriam a hong chang ti hin: Tisa a hong changna nih Krosa a thîna a huap rîta. Ma hi Kristian Thûring inngatna bulpui ahang

Paul an mangkahin anê hril: Ani chu Pathian angpui ahang homin Pathian thluka iom chu inchu dinga a ngai naw a, ma hi hmangaina lei chai ahang. Pathian thluka iom chu a awi naw lei mo, bei a ti naw lei ahang no. Mî sual nâi eimani hi ani hmangai lei zawk ahang.

Bawî angka ân siam: Mî thlawm nih mî hnuaihnung chemhei hreomna kapai a tuar suak rîta. Ma ding hin ihom changloi angkan a hong insiam ti ahang nawk a. Pathian nâipa chu tuhom intlawm thei ahang naw a.

Mâni tlawm inchangin mihriam angkan a hong, Pathian ahang homin nêkfâk, silzêm tûl vê in mihriam a hong chang tak taka. Mâni tlawmin krosa a thî. Mî sual sandamna dingin a nun ân hlân ta. Ma kros thîna hi mihriam a hong changna tawpna ahang. Kros thîna inhnê a, a thoinawk hi chu chatuana dinga dam ahang tâka, mihriam a hong changna chu ân kip ta, kachun Pathian mihriam hong chang, ti hin Tisa mihriam angkan a hong piang nih krosa thî a huap

2. **Pathian chu mihriam a hong a tûl:** Pathianin mihriam a hong chang a tûlna chem chu, mihriamhei dingin sandamna sin a thaw theina ding ahang. Biblein a hril angkan mihriam chu suala an inlîra. Pathian hmangaina chun mihriam suala inlîr chu a sandam a awi a. Pathian chu a changna tak achun sualin a hnâi thei naw a, mihriamhei hawi phâkloi, hmû phâkloi ahang. Changhomsiala, hmangaina leiin mihriamhei hnianga

inhriisuak a awi a. A thilsiam mihriama a hong changa, an dingin sandamna sin a thaw pêk ta achang. Pathian chu a nâipa Isua achun a hong inpuang suak ta. Inpuang suakna chu achang. Ma hneka Pathian inhawitirna dang reng reng a boi.

Zawna:

1. Pathian chu mihriam a hong changna (Incarnation) imo a ihril chem?
Thungna: Tisa a hong changna nih a thîna.
2. Pathian chu mihriam a hong chang a tûlna chem chu imo achang?
Thungna: Mihriamhei sandamna sin thaw dingin.
3. Pathian inhawitirna insâng chem nih tawpna chu imo chang?
Thungna: Mihriam a hong changna nih a thîna.
4. Pathian ngai intlawm zia hrilfia ro.
Thungna: Pathian ngai intlawmna chu a isiam mihriam angka a hong om.

Zirlâi 3

Isua Krista zuipuhei

Siar ding: Johan 1:35-42

Thuvong: Ni hong zui roi, mihriamhei hmanpua nangni siam kê ti, a tia. Kachun, anni chun an lèn chu an mâk raka, ama an zui ta thaia. (Matt 4:19-20)

Isuan zirtir a thlang han mihriam angka nundân ze hrang hrang nei, inangloi tak hei ha a thlanga. An rengkan Isua zui chu an awi a – izui pak an chang.

Vawn hin mahei lâia mî inhnika inangloi tak chanchin zir ding ei changa. An mihriam nundân inangloi tak changhomsiala Isua chun an changna dik taka a sia ve ve a. Mahei chu Peter a nih a unâipa Andria, zirtirhei lâia koi hmasak chem an chang.

1. **Andria Isua hnung zuitu ringom chu:** Andria hi thû dik hmusuak tuma titak zeta zong mî achang ti ei hawi thei. Baptispu Johan a Jordan tuidunga mî tamkan an bawm lâi hom han Andria hin a lèn pai lâi kalkhalin Baptispu Johan a thuhiril a vân ngai. Ma hnung chun Baptispu Johan an Isua chu “Messiah” achang tia, a khîkhmû han Andria chun Isua chu a zui thaia. Andria hi a ihawi achun hnet vaika ngîr tlat mî achang.
Mahi loi insin rei: Bible ahin Andria hi voi inthumka mo chang a langa. A langna pai achun Isua hnianga mî a thui.
 - a. Ahmasa chem achun a unâipa Peter a, “Messiah” chu kin hmû ta,” a tia. Peter achu Isua hnianga a thui thai (Joh 1:40-42).
 - b. Isuan mî 5000 ân fâ lâi han Andria chun nâipang khatka ngate nei chu Isua hnianga a hong thui (Joh 6:8).
 - c. Grik mî Isua hmû awihei hi Andria chun Isua hnianga a hong thui (Luk 12:22).

Andria hi zirtirhei lâia a tar vakloipu achang mai thei. Changrochu Isua hnianga mî a thui thîn. Andria rihming chingna ding paia hin Simon a unâipa tiin Bible achun a langa. Peter

a hoitu changna ha a itsik ngai no. Mî puitling nih lungril hnet tak achang ti ân lang. Andria angka hin mî dang lungkhamna neiin Isua hnianga ei iṭhui a om ve ding achang.

2. **Peter a hruaipu ṭha:** Pawl hoi insiam nih inbumna achun hruaipu a ngai ṭhina, Lal Isuan Peter a hi hruaipu ṭha tak achang theina (Talented Leadership) a nei ti a hawi a. Hruaipu ṭha chang theina nei hi ngainep ding achang naw a. Dr. Luka homin Paul a rongbawlina a hong inleta hong lût vehei chu a loi insin ṭhin. Ram Oppu (Tk 13:7-18), Sinagog Hoitupa (Tk 18:7-8), Apollo (Tk 18:24-25).

Peter a hi Biblea a chanchin ei hawi dânin mî pânlak fê, a dika a ihawi chu inbaw ngam changin ân lang. Zirtir 12ka lâi homa pâ-chang achang ṭhin, an rêngka aia thuhriplu hom achang ṭhina. Thûtak a la hawi chiang naw leia ân ṭhialna hom Biblea ei hmû.

Lal Isuan mipui 5000 ân fâ lâi hom han mîhei han ditthlangna dik an neina dinga inhruaipu achang. Isuan, “Nangni hom a kal boi nin awi vê bei?” a tia. Simon Peter achun a hnianga, “Lalpa, tû hnianga mo kal kin ti? Nang chun chatuan nunna thû chu nê nei,” tiin a thunga (Joh 6:67-68). Peter a hi mî danghei dinga hruaipu angka a ṭongsuakna a tama. Lal Isua hi atawp aria zui hi a tum tlata. Mî danghei hom ân hruai a tum.

Ma mî inhnika ei izir aṭang hin Isuan ama zirtirhei a thlang dân ei hawi thiam.

1. Lekha thiamna insâng nih politics tiang homa mî langsâr changna hi Isua dingin ihom poimawna a nei no.
2. Lal Isua chun, ama koina ithung awi, zir nih hawitir i awi mî, pawl hoi homa mî ṭangkâi chang awi mî, a thû hawipu ringom chang thei ding mî a zong ṭhin.
3. Tuhom hi ṭha famkim ei om naw a, atawp aria ama, Isua zuipu chang tlat ding mîhei hi Lal Isua dit zawng an chang.

Zawna:

1. Zirtir 12ka rihming ha hril ro. (Mark 3:16)
2. Andria han tuhei mo Isua hnianga a ṭhuihei ha?
3. Peter a mî zia chang awma inlang hang hril ta?
4. Isuan a zirtir dingin iangka mî mo a dit?
5. Andria Isua hnung zuitu ringom achang zia hril ro.

Zirlâi 4

Zirtirtu roiinpuiin a ṭûl

Siar ding: Johan 3:1-13

Thuvong: Isuan a thunga, a hnianga, “Tak takan, nang kê hril hi. Mî a piangthar naw chun Pathian lalnaram a hmû thei no,” a tia. (Joh 3:3)

Nikodemas hi lekha thiam tak, Thuthlung Hlui bû izir nih zirtirtu roiinpui tak achang. Ma angka mî chu achang homin a lungril tak nih a rithla a lunghnipna nih thlamuangna a nei naw a, zana Isua a hong pan.

1. **Zirtirtu roiinpuiin Isua a pan:** Nikodemas hi Farisai nih Judahhei reorêltu pawl Sanhedrin member, inchong nih sakhua mî tak achang. Farisai achang leia Mosi a dân

kapai achik toite ațanga zawmpu achang. An roirêlna homa roirêlna insâng chem member achanga, zân khera Isua a hong ipan hi mî hawiloia, inthup dap a awi lei hom achang theia.

Judah sakhua zirtirtu roiinpui nih lâk tak achang homin Nikodemas hin ama nuna imo chang ân sam, kiploi iomin ân hawi. Isua hi a ngaisâng fê a, a ițul phurûk thei ding homin a beiseiin ân lang. Nikodemas chun Lal Isua a loi ngaidân mo pom dân chu a țongbâi ațangin ân lang.

- a. Isua chu Pathian ațanga hong ti a ring.
- b. A hnianga Pathian a om ti a hawi.

Ma a loi ngaisâng dân hi a dikin a țha fê homin a lân tawk naw a. Isua chu sual ngaidam theipu, Pathian achang, ti a la hawi naw achang. Kachun, a ițul nih poimaw tak, piangtharna thû, inhawitir tumin Isua homin Nikodemas chu a loi inkoma. Ama hong panpu chu Isua hin a loi ngaisak țhin achang.

2. **Thurawn pepu țha Isua (councillor):** Lal Isuan Nikodemas achu thû a hril dân nih a hang țongpui dân ațang hin Isua hi thurawn pe thiam tak achang ti ei hmû thiam.
 - a. Nikodemas kuar lût aw ding takin thû a hril thiam.
 - b. A thuhiril omzia fia vaikan a hril.
 - c. Rithla lama Nikodemas ngîrhmun nih thûtak chu ân hmû tira. Aman ditthlangna a nei le ding, tiin hawi theina hmuna ân ngîr.

Nikodemas hi Pathian thû intak vai vaika Thuthlung Hlui bu ami hrilfia țhinpu achang. Ama inngaidân achun, mî țha tak nih thû hawi tawkin inngai a tia. Farisai achanga, sakhua thû achun țha tak, soisêl ding boiin hril țhin a tia. Mangkata rong a loi bawl țhinna chu putiang Mosi a dân angka thaw mai a loi changa. Sung tiang nun a țhapui chuang no, ti ama ngeiin a hawi a. Pathian thû inril nih intak hrilfia thiam țhin hom siala, a i mamaw tak rithla tiang nun ding chu a hmûphâk ngâi naw a. Lal Isua thuhirilhei Nikodemas ding chun thû thar danginlam tak, a la ihril ve țhinloi achang ti a hawisuaka. Nikodemas chun a i mamaw tak hmûsuak awina lungril a nei ta zawk.

Rithla a piangtharna achang naw chun, Pathian thû hawi nih mî poimaw tak changna sin inrâk nih țhahnem inngai fêka thaw hin Pathian rama mî an thlung thei no, ti Lal Isua thuhiril a hawi ta zawk a. Pathian inlawmtir ding chun chung tiang rithla sinhawtheina hmanga nun thar neina hi achang, tia Isua ihril thû chu a va hawi ta a.

Nikodemas an ma thû a hawi chun mak a ti ta êm êm a. Ma angka Pathian thû hrilfiana hi a la ihawiloia achanga. Ma hi Nikodemas ding chun nunna bul a thara a țanna a loi chang ta achang.

Piangtharna thû ahin mîtin hi ei inenfia a țulin a poimaw êm êm a. Kristian insunga hong piang, seilian ringot mo, țha inei mai mo, sakhua mî tak changna mo ei rongbawlnehei hin anen piangthar tîrna achang naw a. Ama Lal Isua Krista hi Lal nih Sandampu a ei poma ama ta dinga dam ta dinga ei inpêkna hi a poimaw chem chu achang.

Zawna:

1. Nikodemas nunna ațang hin imo anen zirtir?

Thungna: Pathian thû hawi, sakhua ngaisak ringot hin chatuan nunna a pe thei no.

2. Sandamna, piangtharna chang dingin imo a mamaw?
Thungna: Isua Krista a poma, a hnianga inpe.
3. Isua nih Nikodemas insawna ațangin Isua hi thuhiril thiam tak achang ti inkan mo ei hawi thiam?

Zirlâi 5

Isua mîsualhei ținian chu

Siar ding: Luka 19:8-10 nih Johan 4:10-26

Thuvong: Machu an hmûin, an rêngkan an inphunchiara, “Mîsual Ina tlung dingin a kal so,” an tia.

Lal Isua khovêla a hong kalna san chem chu mîsualhei zonga sandam dingin ti achanga. Maleitakachun Isua hi mîsualhei ținian, tia hril achang țin. Vawna ei izir ațang hin Isuan khovêla a hong kalna san chu a hlawtling zia Chiang vaikan ân lang.

1. **Zakaia nih Isua:** Zakaia chu Rom sorkar hnuai sia (Tax) lawrpu officer lian tak achanga. Tun lâia Revenue Director ei iti angka hom hi chang bâni. Ama hi ân chong ti achang. Malâi hun ahan sorkarin tax lawr dinga an ruat hneka tam an lawr țin. Ma tax lawrpuhei chu an hawitupa Zakaia kuta an hong sung lût țin. Ani chun sorkarin tax pêk ding tawka isiam bâk kapai chu a lâk rît theia. Inchong ding hrim achang. Ma angka sinthaw chhu achang leiin, mîhei ihuat hom achang țin. Zakaia chu mî karengin “mîsual” an tia. Inchong tak achang homin rithla nuna rithlangam nih lunghnipna a nei chuang no. Lal Isua chanchin nih a thilmak thaw inmak tak tak thû hom hi rîla omin a loi hawi ta țin chang a ti. A loi ihawi chanchin mai chu changloiin, ama Isua hmû chu a awi thlata. A nunna tuihrâl angka ân hawina chu Isua chun inboi pêk thiam dingin a ring thlat leia officer hial chang hom siala Zakaia chu thinga ân hlui ta hiala. Lal Isua hmû tum tak takhei chun remchâng an zong țin. Suanlam an siam țin no.
2. **Isua Zakaia Ina:** Mîtinin an ihuat nih an ihmûsit êm êm Zakaia Ina tlung dingin Isua chu a lûta. Zakaia chu a lungril a buai fê hom ring a om. A beiseina nih a tum dân hneka hningin Zakaia chun Isua chu a hmû ta zawka. Isuan Zakaia rûkna chu a hlip pêk hom chang mai loiin, Isua hmêla hmangaina nih thianginhlimna hong inlang chun Zakaia chu ama ân hmû fia theia. Hlimena inenin ei hmêl ei hmû angkan Zakaia chun ân sualna nih hleprûkna chu ân hmû chianga. Thaw ta loi dingin ân tiam ta zawka. Zakaia chu a piangthar ta a. Nun a bul ațanga țin thar ding achanga. Lal Isua chun mîsualhei hi a hmûsitin a huat țin naw a. Mîsual dinga “ținiantha” chang hi a awi nai nai țin. Vawn hom hin ni “ținiantha” chang dingin Isua chu ân pei reng achang.
3. **Samaria nupang nih Isua:** Chanchin țin Johan bung 4 ei isiar ahin Samaria nupang nih Isua insawna ei hmû a. Samaria mîhei hi Judah mîhei chun an hmû sita an intir. Kum 400 hneka tam chî inhuatna leiin Judah mîhei nih Samaria mîhei hi an loi ințhen tâka. Ma

hnam hmûsit om takhei chu Isua an mamaw a loi changa. Isua chun Samaria ram sira kal a tum tlat a.

Samaria nupang ngîrhmun:

- a. Pathian ding chun mîsual khongai thlâk an chang.
- b. Khua tlâng dân huam bâka om an chang.
- c. Mî ihmûsit nih enhnuamloi mî endawi an chang.

Ma nupang rihmîng hi Biblein a hril naw a. Mî hnuaminom nih om thiamloi, lêr tak changin a hril.

A beisei phâkloi Isua rêk tuikai kawla an inhmû a. Dân naranin sakhua hoituin nupang an insawnpui thiam naw a. Ma bâka Judah mî chun Samaria mî an insawnpui thîn naw a. Lal Isua chun thû intak pui pui changloiin thû olsam, Samaria nupang hawi chel tawk hmangin a hang sawn a. Tui in ding a hnî a, ma lak aţang chun an omna hmun rêk inrem tak tui dam pê ding thû a hril pêka.

Isuan Samaria nupang chu a سوالنا ان hawi suak tir. Lal Isua chun ma nupang chu a khongai thlâk tak nih sandam tûl ahang zia inhawi suak tir a tuma. Thû roiboî tê tê aţangin rithla lam chu a hril kai pêk tira. Rithla tiang thil a hawitheina hom chu سوالنا ان hliâ pêk ti Isuan a hawi a. An سوالنا phorsuak pui a tuma. Ni pasal va koi ro, a ti pêka. Ma zet achun a chanchin a hawi pêk rît, nupang chun sakhua thû a ihawi hawi a sîr vê zawk a (Bung 20). A sakhua thû hawi mai chun سوالنا insimna a pê nghâl no. Tun chun, a سوالنا hawi pêk rît nih a san thiampu hmâa ngîr ahang zia an hawi suaka. An سوالنا pêl rik tak aţanga sandamna beiseiin lungril hnet tak a nei pha ta zawk a. Lal Isua chun Pathian chibai bûk dân dik nih lai ril tak a hril pêk ta tir a. Machun “Messiah” a tûlna a hawi suak tir a. Lal Isua chun nupang lungril hrâlna tàmna chu hawiin, Kei nang an sawnpui pu hi ama chu kê chang, tiin an puang ta a. Nupang chu lawm nih mak ti vaikan khua tiang a tloia. Ama leiin Samaria mipuihei chun Isua an ring ta ahang. Missionary sin thawpu roinpui tak a hong chang ta. Mabâkachun, vântlâng lâia ngîr hmun, changna thaloi tak a inei ha a siam tha ahang.

Isua chu vawn ari hin “mîsualhei thian” ahang. Mîtin “mîsual” vântlâng ihmûsit nih endawi, enhnuamloihei hom Isua chun an itûl tak sandamna chu a pê thîn. Mîsual Zakaia nih nupang chun an سوالنا an hmûsuak vê vê a. sandam an chang vê vê.

Damsunga hmûsuak tûl nih roinpui tak chu, “Pathian hmâa mâni inhmûsuak hi ahang.”

Zawna:

1. Isua chu “mîsualhei thian” ahangna i angkan ni hawi?
2. Sandamna chang dingin eimani tiang hin i i maw a tûl?
3. Zakaia nunchang (Dinghmun) Isua a hmû hmâ nih a hmû hnung hril ro.
4. Isuan Samaria nupang ha inkan mo a سوالنا an hawi suak tir?

Zirlâi 6

Reirêlna Fel

Siar ding: Johan 8:1-13

Thuvong: Isuan a hnianga, “Kei homin thiamloi nang kên chang bîk no. Kal inla atûn aţangin insual ta naw ro,” a tia. (Johan 8:11b)

Lal Isua chu Pathian Biak Ina a kala ân zirtir lâiin, farisai nih lekha ziaktuhei chun nupang khatka a uire lâi an ihman hi an hong ţhũa. An itum chem khatka chu Lal Isua hi insiat theina châng siam ahang. Farisaihei chu dân humhim đinga inzirtir an changa. Dân bawsia chung a roirêla thiamloi inchang chu an ithaw ţatak changin an ngaia. Mî siam thar tumna an nei hrim naw a. Lal Isua rochun mî chu thiamloi inchangtir hnekin hmangaina lungril a put zawk ţhũa. Mî thatloia, mahnekia a sandam i awi ţhin ahang zawk a. Mîsualhei ţhian ahangna hom ei hong zir ta ha.

Isua Krista roirêlna dik chu, ma nupang chung a Lal Isua thaw dân aţang hin, Isua roirêlna dik, tuhom soisêl theiloi chu ei hmê ahang. Ma roirêlna inmak ahin Lal Isua mizia inthumka inlang tirin a oma, a vârna, a thianginhlimna nih a hmangaina chu inlangin a om.

- 1. A vârna:** Farisaiheiin Lal Isua chu ţongsualna châng a inawk tir an tuma, asanchu-
 - a. Nupang hi thiamloi ân chang tir tâk chun, mîsualhei ţhian ahangna boi a ti.
 - b. A ngaidâna thiam ân chang tir chun Mosi a dânin bawsia chang a tia, sep that thei chang a ti.
 - c. Thil danga roi a rêl chun Rom sorkar dânin bawsia chang nghâl a tia, Rom sorkar chaiin thîna roirêl thiam ahang nghâla, tia Rom lal Kaisara doidâl ti nawk an tia.

Mangka hmun hom achun Lal Isua vârna chun farisaihei vârna chu a lekhal chel êm êm. Thû rêlţlûkna siam đinga an nor vak vak lâi chun a ngama, a kutin rinêng ân ziaka, “Nin lâia sual neiloi apaiin sep hmasak rise,” a tia (Bung 7). Tuhom a sep ngam an om tâk naw a. An châng kam achun anmani chu an awk a. Rom sorkarin mî sep that a phâl nghâl naw a. Farisaihei chun that đing mo thî đinga roirêl theina an nei lêm nghâl naw a. Anmani zawk paithlâk an changa. A ulian chem aţangin a khât khâtin an kal ta rîta. Mahin Lal Isua vârna inmak chu a hong inlang suak ahang.

- 2. A thianginhlimna:** Lal Isua roirêlna ahin, a vârna chai changloin, a thianginhlimna hom ân lang ahang. Lal Isua chun sual hi a ngainêp mai naw a. Sualna insual zia hi a hawia. Mîsual chu sansuaka, thianginhlimtir a awi ţhin.

Mî thianghlim chem hmâa ngîr nupang chu Isuan thiamloi ân chang awi naw a. Mîsual chu insim tira, nundân thar ţha zawk an nei Isua chun a awi a, “Kal inla, insual ta naw ro,” a ti pêk.

- 3. A hmangaina:** Krista hmangaina chu a thianginhlima, Hmangaina Thianginhlim ti ahang ţhin. Krista chun mîsual chu a hmangaia, sual rochu ân hua. Mî indam tlakloi mîsuala an ingai hom sansuaka, nun thar ipe a awi. Ma hmangaina hi hmangaina inmak ahang. eini ringtuhei hom hin mîhei hi thiamloi inchang mai loiin ei hmangai ve thei.

Nupang nih a hêkhei inangloina ma angka hin ei hmû: Farisaihei chun dân an ngaipoimaw a. Mî thiamloi an inchang thei bîk naw ti an inhawi hnung homin insîrna,

insimna lungril an nei chuang no. Danganlamna hom an nei puipha chuang naw a, Isua chu a that tumin thûrûk an la siam tir achang. Uire nupang ha chu Krista hmangaina chun a hnê tâka. Dân leia felna changloiin ringna leia felna a nei ta zawk a. Nun thar neina bul a ãan a loi chang. Ringna leia khongaina a sandam nin chang. Nangma ni ithoksuak achang naw a, Pathian thil thlong pêk achang...mîn nang hawi an ti, ti achang hrîma (Efesi 2:8).

Zawna:

1. Farisaihei han nupang chungchâng ha ihmangin a rêl an tum?
2. Krista roirêlna ațanga thil inthumka hong inlang ha hang hril ta?
Thungna: A vârna, A thianginhlimna, A hmangaina.
3. Uire nupang siam ãatna ha dânin mo hmangainain mo a siam ãat?
Thungna: Hmangaina.
4. Farisaihei dinghmun imo?
Thungna: Farisaihei chu dân humhim dinga inzirtir an chang.

Zirlâi 7

Thîna chung a thûneipu

Siar ding: Johan 11:1-44

Thuvong: Isua chun a hnianga, “Keima hi thoinawkna nih damna chu kê chang. Tupai anê ring apai chu dam a ti. Ani chu a thî homin dam a ti,” a tia. (Johan 11:25)

Thîna hi mihriam nuna thil hong tlung achun a rapthlâk chem, tiin hril thei ei tia. Maleiachun, Isua homin a ngainêp no. Vawn hin Lal Isuan thîna chung a lungril a put dân nih hnena nun ân zirtir dân loi zir rei.

1. **Thîna hong tlung chu:** Bethani khua achun insung tlawm tak, Mari nih a unainu Martha nih an ãapa Lazaras an om a. An hnianga Lal Isua hi a tlung nai ãhina, anni homin Isua chu an ngaina. Lazaras damloi thû an va hrila, a hawi kanin a hong thai hom an beiseia. Changrochu, an beisei angkan Isua chu a va thai lêm naw a, nî inhnika lâi a omna achun a la oma. Lazaras achu a thî a, a thî nî inlika hnungin Isua chu a hong a. Ei Pathian hin ei beisei dân nih ei tum dân angkan thil a thaw zung zung naw ti Chiang vaikan ân lang.
2. **Damna thûtiâm:** Lal Isua a hong tlung chun Martha chu a thoi thaia, chibai a bûka, a beidongna nih a lunginriangnahei chu Isua a hrila. Lal Isua a hong itlâi pêk chu hawi thiam ân tak pêk hom chang bâni. Isua chun Martha chu tuar thiam a, ringna inhrattira, a ringom zia hom a thara a lang suak nawk a awi pêk a.

Thoinawkna nih damna a ichang vê a, ama ringtuhei chu an dam rêl ding thûhei chu a hrila. A lungngaina inboi dingin thutiam ringom tak tak hom a pêk a. Lazaras thlâna a om lâi tak han Isua ihril chu a pom ding ahang a. Isuan, Ma thû chu ni ring mo? a tia. Mî danghei an dam ãhin angka tak chu ahang ta naw in an ngai mai theia. Mangkahomchun, “kê ring Lalpa Pathian Nâipa hong kal achu nê chang ti kê ring a ti ta rêl a. A ring chun Pathian roiinpuina a hmû ding ahang a. Eini homin ei ring chun Pathian sinthawtheina nih roiinpui zia chu ei hmôu tir ding ahang.

3. **Thlamuangna nih hnena thucha:** Lal Isua a hongga lungngaia taphei chu a tuarpui êm êm a, thîna hi chu tak taka na achanga. Lal Isua hom a tap vê hiala. Mî danghei angka beidonga tap chu chang naw ni a, a thaw ding chu ama ihawi sai chang a tia. A tapna san hawi phâk naw hom eila, mihriam chungga Setana nih lungriangna a hong tung thin hin Isua lungril sun na êm êm a ti chu ân lang (Heb 4:15). Lal Isua chu ei lungriangna nê tapmpui chai changloiin hnena nê pê dinga hong kal achang. Lazaras thî tâk hom chu damna thar ipein a thoi nawka. Mahi Lal Isua thilmak thaw uhnung chem achang. Mahin zirding poimaw tak ani pêka, Thina hi ringtuhei tawpna achang no, ti anên zirtir. Hmêlma uhnung chem thîna chungga thuneipu nih ân hnêpu chu Isua achang ti ân puangsuak (1Kor 15:26).

4. **Ma hnêka roiinpui, thî hnunga dam nawkna hom ân tiam:** Thîna hi ei tuara, la tuar tir ding hom achanga. Ei mitin damna hi thîna rêka inzom achang tlata. Maleiachun, ei damna hi inngen fê nih fiminkhur taka ei hmang ding achang. Ringtuhei ding chun thîna hi ei tawpna achang naw a, ei sandampu zara roiinpuia ngampu ei chang. Thîna chu chatuan ei lût theina ding dâikot (Gate) chai achang ti ei hawi tlat ding achang. Thîna khêla hin thîna inhnêpu Krista zara thoinawkna nun roiinpui chu chang ei ti.

Zawna:

1. Thîna chungga thuneipu tumo?
Thungna: Lal Isua.

Zirlâi 8

Grep hrui tekhn thû

Siar ding: Johan 15:1-17

Thuvong: “Keima hi grep hrui chu kê chang, nangni hi a tang nin chang. Mî keima a a oma, kei ama a ki om chun tamkan ân râ thin. Asanchu, keima boiin ihman nin thaw thei no.” (Johan 15:5)

Ma tekhn thû hin a hril a itum tak chu, Lal Isua nih ringtuhei inzom dân hi achang. Thatakan loi hang en Chiang rei.

1. **Kristian nun hin thiltum inhnika a nei:**
 - a. Pathian rêka ei inzomna: Grep hrui chu a kungpui rêk ân zom rêt ding achang angka denin, ringtu chun Lal Isua a zom rêt ding achang. Aman chun damna a nei no.
 - b. Mîdang rêka inunaina: Ringtu chu ringtu danghei rêka nîntina an va om hoi nunna hi Pathian rêka ei nun inzom angka den hin a poimaw. Nundân nih omdân tinrenga mîdanghei hnianga chanchin tha inhawitir nih ân engtirpu ei chang ding achang. ei nîntin nuna Isua hmêl a lang ding achang.

2. **Inrâ suak nun:** Lal Isuan ama iringhei chun râ insua dingin anên zirtir a. Râ insua nun hi kong inhnikan hang hril nawk eila.

- a. Sungril tianga râ insua: Mahi rithla râ apostol Paul an Gal 5:22-23 a ihrilhei hi achang. Grep hrui chu a kungpui a zom tlat chun a hun taka râ a sua ðin angka denin ringtu chun Lal Isua a zom tlat chun râ indit om tak tak (Rithla râ hi an insua ðin).
- b. Putianga râ insua: Mahi Krista nun zemawi nih ða ama ringtu nuna hong inlang suak ðin, hmûtheia inlang ðin hi achang. Mîdanghei hnianga Krista thûhrilin rithla râ inditom tak takhei chu mîdang hmûthei khopin a pârin ân râ suak ðin, Nin êng chu mî mit hmûin inêng rise...nin pa rivan ami chu chawimawiin om a ti, ti ziak angkan.

3. Râ insua thei dân:

- a. Thianginhlimna: Ân râ apai chu a thianginhlim tir ðin ti achang. Ân râ kung apai chun a thianginhlim tir ðin, a râ tam theina dingin. Mataka, “Thianginhlim” ti omzia chu, eimania sual inrâ theina dâlpu apai chu paithla ding tina achang. Eimania thil imo chang ða ve dên iom hom hi inrâloi puiphana ding achang chun pai mai ding achang. Eimania tîsa felna, ða nih thianginhlim ve a ei ingai hom hi Lal Isua chai roiiipuina (Ei felna innokloi) dingin pai mai ding achang. Machu rithla inthiangin pai thei achang.
- b. Krista a om mai: Ma omzia hi chu Lal Isua Krista a innghat chot, tiklâi homa kalkhalloi, intum rêt, tina achang. Grep kungpui, Isua Krista chu râ ei sua theina dinga damna nih sinthawtheina hong suakna “tuidar” achang. Ama hniang aþangin vârna, hratna hmû tir ding ei changa. Machu ama a om mai thei dân chu achang.
- c. A thupêk zawm: Thuawinain ama rêka inzomna a siam a. A thu ni awi ding chun ama ni hmangai ân ngai. Ama ei hmangai chun mîdanghei hom hmangai thei ding ei chang.

Ma tekhin thû ahin Kristian inpumkhatna ðatak ei hmû a. A ðangheiin râ insua ding chun a grep kungpui an iring tlat achanga. A kungpui homin a ðanghei hmangin râ ân sua ðin achang. A kungpui nih a ðang chu inring inton, inzom, pumka an chang.

Ringtu hin Lal Isua boi chun ihman ei thaw thei naw a. Ei Lalpa homin khovêl zong zonga chanchin ða hril dingin ane ðul ve achang. Ama rêka inzoma râ tamka ei sua hin Pathian chu chawimawiin a om ðin achang.

Zawna:

1. Kristian nun thiltum inhnika ha hang hril ta?
2. Râ insua theina ding thil poimaw inthumka ha hang hril ta?
3. Sung tianga râ insua nih putianga râ insua tina hi hrilfia ro.

Zirlâi 9

Beidong hnunga hlawtlingna

Siar ding: Johan 21:1-19

Thuvong: Zîng fâk an fâk zoi chun, Isua chun Simon Peter a hnianga, “Simon, Jonah nâipa, mahei hnêkin nanging keima ani hmangai mo?” a tia. (Johan 21:15a)

Vawna ei zir ding hi Kristian nun dinga poimaw tak achanga. Ei thû zir ei hawi thiamna dingin zirtirhei nun tlângpui hang hril hmasa phot eila.

- 1. Zirtirheiin Lal Isua an zui:** Lal Isua khovêla a om lâi han, ma lâia zirtirtu roiinpuiheiin an thaw ðin angkan Isua homin a kalkhal hnunga a thú inzirtirhei chu zom tira a om theina dingin zirtir 12 a thlanga. An rihmînghei hom ha hril thei eila. Peter achu an lâia hoitu hlek chema om achang leiin an ai-aw (representative/leader) angkan ama rihmîng hi ân lang nai ðin.

Judah mîheiin Isua an beisei dân tak chun an hmêlma, bawia loi siampuhei nih Rom sorkar laka sansuakna nih ama Messiah rêka Jerusalema zalen vaika om, zirtirhei homin machu an beisei ve. Lal Isua an zui han tîsa tianga mo, hamðhatna bîk dong an inbeiseia, Lal Isua sinthawthei zia an hmû ta tira, an lawmin an phur êm êmin ân lang. Jerusalem pana Lal angka chawimawina nasatak a lâk dêk ha chun zirtirhei han Jerusalema roirêla an om ding hun hong tlung dinga an inngai achang. Lal Isuan a thú ding thú a hril hom han, Lalpa inkahomin machu ni chung a hong tlungloi ding achang, an tia (Matt 16:22).

- 2. Zirtirhei hlawsamna:** Zirtirheiin mangka beiseina insâng tak an nei lâiin an zirtirtu chu sipaiin an hmana, krosa an khengbeta, an that ta maia. Peter a nih zirtir danghei lungril chu hawi intak chang ta a ti. Lungril taka beidong nih châi vaikan an om a. An beiseina zong zong chu a tawpa, mâni In nih loi kalkhalin beiseina insâng tak neiin kum inthumka nih thlâ rukka lâi Isua an zuia. An izui chu dik nih zui ding tak izui an inti lâiin, mîsual thatna, krosa khengbetin a om ta maia. Zirtirhei chu mî beidong nih hlawsam an loi chang tâka. Thaw ding reng nei taloi an ichang te, a tîra an sin pângai, nga hman dingin Galili dîl an pan nawk ta zawi chu achang. Mî tamka chu zirtirhei angka hi ei chang.

- 3. Sandampu a hong inlang:** Beidongna nih hlawsamna hi Krista achun a tawp achang ngâi naw a. Thoinawk tâk Lal Isua chun Galili dîla zirtirhei hnianga a hong inlâr a. Zirtirhei beidong ngawi ngawi nih hlawsama iom khai tâkhei chu thlamuangna, beiseina thar hong siam pêk i awi a loi changa. An lèn chu an rilong sîr, chang tiang pai dingin a hrila, nga tamka an hmana, fâk an fâ hoi ta zawk a (Johan 21:10-14). Lal Isua thú thú a sinthaw chu hlawtlingna achang.

Isua chu a zirtirhei hnianga voi tamka ân lâra, anni chun Isua chu an hawi chîang tâk naw fê a, changrochu an hawi thiamloinahei chu a dem naw a.

- 4. Thupêk intharnawkna:** Hâlâi a koi angka dên han Isua chun, “Ni zui roi,” a ti nawk a. Atun chun an Lalpa hawina ða zawk nih hnîng zawk neiin ama zui an inpei ta achang. Isuan Peter a hnianga a inzawt chu, Nangin kei ani hmangai mo? ti achang. Ma angka zawna hi tunhmâ han ân zawt ngâi naw a. Vawi inthumka lâi ma zawna a inzawtna san hom hi voi inthumka hrim a loi phat lei hom achang mai thiam. Mahin ama Isua zui dinga poimaw tak chu hmangaina hi achang ti ân lang. Ma zawna poimaw tak hi eini hom ei inzawt ve ðin ding poimaw achang. Atun chun hawina ða zawk nih hmangaina tharin an Lalpa chu an zui ta. Peter a ngêi hom chu hmangaina thar a hong inei chun mawphurna thar a pêka. A thú hmakan ringom vaikan a Lalpa chu a zui ta. A thú ding homin a Lalpa angka thú thlâka ân ngai naw a. Ki lûletin ni khêngbet roi, a ti hial chang a ti.

Kachun, hlawsam nih beidong vaika an omna hmun achun zirtirhei chu Krista a siam tharin an oma. Zirtir an changna pângai an hong aw nawk a, ngîr hmun insâng zawk an dong ta zawk achang.

Zawna:

1. Zirtirhei ha ileia hlawsam nih beidong mo an chang?
2. Isua zirtirhei ha inkan mo hrâtna thar an hmû?

Zirlâi 10

Krista chunginnungna

Siar ding: Hebrai 1:2

Thuvong: Ani chun thlêmna a loi tuar tâk leiin, thlêmna tuarhei chu a sansuak thei. (Hebrai 2:18)

Hnam tin châ tinin hoitu bîk an nei ðina. Ma angka mîhei chu mîtinin ei zaka ei chawimawi ðin. Changrochu mihriam ve mai an chang ðin leiin an thilþa theina chun chin a nei ðin. Maleiachun, mî fel nih enton tlâk ei zong ðin hrim ahang. Machu Isua Krista hi ahang. Ani chun ama hnianga hong panhei chu beidongin ân kîr tir ngâi no.

- 1. Krista zawlnei roiinpui chu:** Hebrai lekhaton achun Pathianin a nâipa hmangin thî a hril, ti ei hmû a. Eimani dinga Isua sinthaw roiinpui tak chu zawlnei sin ahang. Krista chu zawlnei roiinpui nih famkim ahang zia chu a sinthaw aþangin ei hmû thei.
 - a. Zawlnei chun Pathian felna dân mî ân zirtir.
 - b. Mîhei lungrila Pathian hmangaina, thilthawtheina, thiltumhei hi ân hawitir ðin.
 - c. Mîhei chu sualna nih milêm biakna aþanga inleta Pathian dam ibiak dingin a hrilhal ðin (2Lalhei 17:13).
 - d. Pathiana insûkfâina sinthawtheina chu zawlnei chun nunnain ân entir ðin (Isaiah 6:5-7).

Mî angka zawlnei ithaw ðin zong zong hi Krista chun a hong thoka ân famkim tir rît ahang. Ahmasa chun Pathianin a ihril awihei, a iawi zawng, a ithaw awihei chu ân famkim tir rît ahang. Krista chun chatuan thuneina nih chunginnungna, famkimna chu a hong inpuang suak ta rît ahang.

- 2. Krista puithiam Lal Chem chu:** Mihriam hin Pathian chu ei ringa a hmâa biakna ei inhlân pakloi hi sual ahang. Ma sual natna chu mî karengin ei nei paka. Sual hi Pathian laka nê om hrang tirpu nih nê hel tirpu ahang. Maleiachun, zawlnei, thu nê hrilpu mai hi ân tawk naw a, PUITHIAM ei mamaw, ei ðul ahang.

Puithiam sinthaw chu:

- a. Mihriamhei ai-awa Pathian hnianga thû nê tlung pêkpu.
- b. Mipui insualnahei chu Pathianin a loi ngâidam theina dinga inthawina inhlân.

Ma angka chun Isua Krista Puithiam Lal Chem, ða famkim chun ei sual inthawina dinga inthawina chu a loi inhlân ta. Ani chun Pathian hnianga lût theina nih biak theina chu ani loi pê ta (Hebrai 17:14-16).

- 3. Krista chatuan Lal chu:** Isua Krista chu zawlnei nih Puithiam chai changloiin Lal ahang. Lalhei Lal, hoituhei Hoitu, chatuana felna a roirêlpu ahang (Hebrai 1:8-12). Zawlnei nih Puithiam ahangna ei pom angka dênin, Lal ahangna hom ei pom ding

achanga, ei nîntin nun hi ân lalna hnuai a om ding achang. Khovêl lalhei hi chu an inlîra, hnên an om nawk ðhin. Isua Krista chu chatuana dinga Lal achanga, tlawm ta naw nia, thî ta loi ding achang ta. Chatuan Lal hi ei lungril lalthutphaa ei inthung tira, ei inlal tir hun achun lungawina famkim nei ta ei ti. Ama chai chu a thuneipua ei pom tik chun ei isawlhei inngam thei ta ei ti.

Vawn hin Krista chunginnungna ei zira. Mahi Krista sinthaw thûa inthum hom ei ti thei. Krista chu Zawlnei, Pathian thû nih a dit dân nê hrilpu, Puithiam, ei ai-awa Pathian loi insawnpu, chun a mîhei enkola venghim dinga Lal achang. Krista hi ei dinga roiinpui achang tak tak.

Zawna:

1. Eimani dinga Krista changna kong inthumka ha i i mo chang?
2. Zawlnei sin nih Puithiam sin hang hril ta.

Zirlâi 11

Krista ki Sandampu

Siar ding: Rom 10:1-17

Thuvong: “Ni bâiin Isua chu Lalpa tiin nê puang a, Pathianin ani chu thî aţangin ân thoi nawk ti ni lungrilin ni ring chun, sandamin om nê ti.” (Rom 10:9)

Lal Isua khovêla a hong kalna san chu Zakaia Ina ân puanga. Boiralhei zonga sandam dinga hong achang, ti an puang (Luka 19:10). Eimani sual nâihei hi ni hong zong suak ding nih Pathian hnianga nê hruai khîra, ei nunna a puma nê sandam dinga hong kal achang.

- 1. Mî kareng hi mîsual ei chang:** Bible chun mî kareng hi mîsual ei changa, sandam inngai ei chang thû anê hril (Rom 3:23-25). Mî tamkan “sual” ei iti chu – inrû, tualthat, thil ðhaloi inlang chuang chuanghei hlek hi achang ei ti ðhin. Mî tamka chun ma angka laka invênga mîthaa inngai an tum ðhina. Changrochu, ma angka mai chu Pathianin “sual” a iti chu achang no (Gen 17:9).

Pathianin Evi nih Adam achu ditthlang theina zalenna a pêka. An mawphurna nih thû awiloina sual ti omzia hom ân hawi tira. Changrochu, Pathian thû chu an loi sawisiat zawk a. Adam aţang chun mihriam chu mîsual a hong chang ta a. Atun ariin mihriam chu mîsual sandam inngai achang ta (Gen 3:1-10).

Bible ahin mihriam lungril insual zia ei hmû a. Mîsual ei chang leia ei ngîr hmun am angka hin loi târlang eila:

- a. Mî kareng ei insual rîta.
- b. Mîsual ei chang leiin thilsual ei thaw ðhin.

I angkan mo thil ei thawsual?

- a. Pathian dân ei bawsiatna hi ei insualna achang (1Johan 3:4).
- b. Ei thaw ding thaw loa ei om leiin ei insual (Jakob 4:17) (Mahi thawloi sual achang).

- 2. Ngaituana sual, awina sual leiin thil ei thawsual (Mk 7:14-23):** Ma thû hi Isua tâng chungu thû a hril han mangka hin a hril. Mosi a dân chun mangka hin a hrila, keiin rochu nangni loi ti rong, nin lungrila thil ðhaloi thaw nin awi phot chun thiam chang bîk naw

tuu, tiin. Pathian chun ei ithawhei chai changloiin, ei ithaw kherloi hom, ei ingaitua ariin a hawi rît. Thilsual thaw chu ei ichang tâk hong RÂ SUAK ahang ta zawk.

Sual khatka chai hom sual chun Pathian lak ahangin ani khaihranga. Uihei chai (thîr hruin) ei thlunga, a suak theina dingin thîr hruin izaka insat mo ngâi a ti? Thîr hruin khatka chai insat an ngâi ahang. Sual hi tamka a om homin Pathian laka nê khaihrang thîn chu sual khatka ahang. Pathian ringloina sual hi ahang. Kachun sual leiin mîn Pathian hnianga a tlung thei tâk naw a, Isua Krista sandamna ân ngai ta ahang. Tuhom mânia insandam thei ei om naw leiin Pathianin mî zong zong sandamna singin a nâipa Isua Krista chu a hong tira, sandamna ani hong siam pêk ta (Johan 3:16). Pathian chun sandam ei chang theina dinga a thaw ding chu a thaw zoi tâka, ei mawphurna ei thaw tûl thaw ve ding ei chang ta. Ma ei mawphurna chu imo ahang? Ei châng dân, ei om ang angkan Lal Isua hnianga ei inpe lût ding ahang. A hnianga inpe phot chu a loi hnar thîn naw a, lawm vaikan a sandamna chu a loi pe thîn ahang. Bible pumpui thûcha chu “Sandamna” ahang. Ma dong ding chun Lal Isua hnianga kal dinga sawm nê chang hi.

- 3. Sandamna hi atlonga pêk:** Pathianin sandamna a siam ding hin mihriamhei hnianga, Ma angka chu mo, chunkachun loi om unla, ahangnawlemo, loi thaw phot unla, kachun nangni hong sandam kê ti, tiin ihom a ti naw a. Sandamna hi ihom ei isinsuak a boi. Bible hin ei sinsuak ding thû ihom a hril no. Ei sin ihom innokloiin ei piang hmâ daiin Pathianin sandamna hi Kristaa a loi sin zoi ta zawk ahang. Ma chu iring mai mo, inngat mai dingin Bible hin anên zirtir ahang zawk (Efesi 2:1-10). Bible thupui chem chu sandamna hi ahang. Machu Isua Krista ringin ei chang thei. Krista ei hong ring chun “Thilsiam thar” ei hong changa, ei nunna chu Krista achun thuprûkin a om tina ahang ta (2Kor 5:17; Kol 3:3). Atun, Lal Isua hin a sandamna hi ni loi dong dingin nang a nghâk mai ahang.

Zawna:

1. Pathian laka thil ei thawsual dân kong inthumka ha hang hril ta.
2. Pathian sandamna hi ni chang ta mo? I angka chang ding mo ahang hang hril ta?
3. Mî tupai Pathian laka mîsual ei chang ti hrilfia ro.
4. Thawloi sual hi imo chang?
Thungna: Ei thaw ding thawloi hi ahang.
5. Sandamna hi ei isinsuak a om bei?
Thungna: A om no, Pathian sinthaw ahang.

Zirlâi 12

Mihriam dam san

Siar ding: Thuhriipu 12:13-14; Tirkoiei Sinthaw 9:3-18

Thuvong: “Ikapai hawi rît ahang tâk hnungin, thû tawpna chu, Pathian tî nih a thûpêk zawm hi ahang. Asanchu mâ hi manmasi kapai dingin a huap.” Thuhriipu 12:13

Pathian thilsiam tinreng hi a siamna san om pak ahang. Mihriam hom hin thil ei isiam chu ei siamna san a om paka. Thilsiam ikapai hi siam ahangna san angka taka a om chun thilsiam angkan a hlen ahang. Entirna: Chî hi a al naw chun hlutna a nei no. Mihriam hi Pathianin san

dik tak neiin ani siama, machu ama ti a, a thupêk zawm ding achang. Thû dang dapin hang hril eila, Pathianin mihriam a siamna san tak chu ama inpâk nih chawimawi ding achang. Mahi mihriam ei damna san chem achang. Changhomsiala, mî tamkan mahi an la hawi suak no. Dam san neilo, dam san dik tak hawilo chu mî vânduai chem chang ding ei chang.

1. **Dam san hmûsuakna:** Saul a, Tarsas khua ami ha Isua Krista a hmû hmâ han thiltum a nei a. Machu ama rihmîng ân thangna ding nih Judah sakhua roiinpuina ding achang. Machu a damna san chem homa ân ngai achang mai thei. Thahnem hom ân ngai êm êm. Atawp achun inmak vaikan ama dinga Pathian thiltum nih a dam san dik tak chu a hmûsuak ta achang.
 - a. **A sual ân sim:** Dam san dikloi nih a nunnain lampui dikloia a loi kal hla ta fê a. Ma lam dikloi atang chun kîra dam san dikloia a loi ithaw chu a sima “Ki loi thaw dik naw khai achang” a ti ta hlawl achang.
 - b. **Ân ngaitlawm ta:** Tunhmâ han Saul achun thiltum a loi nei thina, a thiltum hlawtling dingin chapoi varka nih thilthawthei ân tia, mî hneka insânga ân ngai thin. Atun chun ama a Pathian thiltum iom chu inhlawtling tir tumin, “Imo anên thaw tir ni awi?” tiin Lalpa chu ân don ta zawk achang.
 - c. **Thû a awi ta:** Thû awina hi thil poimaw chem chem lâia mi chang a tia. Saul achun thaw a itum nih achang a itum chu mihriam dinga damna san a loi chang no ti a hawia. Pathianin, Kal ro, Ti ro, a ti apai chu thaw dingin – thu awina bawia ân siama, ân pe lût ta achang.
2. **Krista thiltum kong inhnika:** Paul a dinga Krista thiltum chu kong inhnikan hang hril eila:
 - a. **Sandamna:** Isua Krista chu a hnianga ân lâi lein Saul achu a piangthar a. A rihmîng chu Paul ti a hong changa. A tiduda thin Isua chu ân pâk ding, a chawimawi ding, a dam san chem chu achang tâka. Paul achu Isua Krista hawina tianga thangliana, thû inhawitirpu chang thei dingin malsawmna a donga, a thanglian tira. Khovêla kristian roiinpu chem ti thei hial khopin a hong oma. Eini hom Paul a angkan Pathianin ei chang ding poimaw tak a nei ti hi ei hawi ding achang. Ama a damna nei phot eila, Pathian anê thui tir ding achang.
 - b. **Mîdanghei sandam:** Paul an sirbi thar a hang isir tan chu, mîdanghei sandam achang, “Mahi gentelhei, Lalhei, Israel mîhei hnianga ki rihmîng inpu dinga ki bêl ruat niang achang,” Pathianin a ti (Tirkoihei 9:15). Paul achu rongbawlpu (Minister) nih thû hawipu chang dinga ruat achang. Setana sinthawtheina-a phiara iomhei sansuak ding nih mitchawhei hnianga mit vârna pê dinga Pathian ikoï a loi chang. Mahi Paul a dam san chu a hong chang. Intakna, tududana tamka tuar chungin Pathian koina san chu a hlawtlingna dingin Paul achun a damsungin ringom vaikan rong a bawl ta. Paul achun dam san roiinpu tak a hmûsuaka, a mong khal ta reng reng no achang. Eini hom tha takan ei nunna hi inen eila. Mâni dâlin ei dam san hi Chiang vaikan ei hawi ta mo? Ki awi dân ngît ha ki ti dân angka paia la om mai mo ki chang? Lalpa hnianga kîr eila, Pathianin ani siamna san, ama inpâk nih chawimawi dingin inpe eila. Ama chai chu ei damna sana ei hman theina dingin, a hmasain ama a sandamna dong dingin nunna loi inhlân ta rei.

Zawna:

1. Pathianin mihriam a siamna san chu imo achang?
2. Paul a nuna Pathian thiltum kong inhnika ha hang hril ta. Ei ihmû thei thil dam nih ramva dam tamkahei damna hi hmang tlâkloi nih tlawm tak an chang. Lal Isuan nun ani ipêk hi chu Nun thar, nun tloi, chatuan nun achang. Ma hneca nunna chunginnung nih insâng a om ta no. Ma angka nun tam chu ni nei ve tamo?
3. Nun tam nei dân thurûk chu:

Zirlâi 13

Krista ei enton ding chu

Siar ding: 1Peter 2:18-25

Thuvong: “Ma ding hrima koi nin chang ta. Krista homin ei dinga loi tuarin enton ding ane ma, a hnung nin zui theina dingin.” (1Peter 2:21)

Isua Krista chu Pathian hnianga ei inthawina famkim achang. Eimani sin innok riailoiiin, ani chun sandamna sin a loi thaw zoi ta, ei sandampu achang. Sual neiloii achang leiin ei sualna rêk inkahomin Krista chu ei zui thei naw achang.

Krista chu nundân tha nên zirtirin kum 33 a oma. Thlêmna a tonga, harsatna tinreng a tuara. Maleiachun, ei harsatna tinreng hi anê hawithiampui êm êm achang. Nunghâk, tlangvâl, tlangvâlthe nuna thlêmna nih intakna hrang hrang ei itong thînhei hi a hawithiama, anê tângpui thei nai nai achang. Isua Krista chu nunchang nih ipaia ei enton ding achang. Mangkahin hang en eila:

1. Nunchanga Krista enton:

- a. **Pathian awi zawng thaw:** Isua Krista khovêla a om lâi han a Pa dit zawng a sin a thaw thû ama ihril voi tamka ei hmû a (Johan 5:30). A Pa dit zawng a hawia, a thaw thei. Eini hom Pathian dit zawng chai zongin nîntina ei nunna ahin Pathian dit zawng thawa tlanglian ding achang.
- b. **A thiltuma ringomna:** Isua Krista chu khovêl êng achang. Ringom vaikan mî dinga thiltha thawin a Pa dit zawng thawin ân êng suak. Mangkadenchun eini hom khovêla êng ei changa, khovêl inêngpu angka ei om anê awi achang (Filipi 2:14-15). Ama, Isua ngêiin, Nin êng chu nin mithmûin inêng rise, a ti (Matt 5:16).
- c. **Thilthawna tiang:** Krista chu thiltha thawna-a a ringom leia mî tamkan ama chu an zuia, an chawimawi. Eini hom ei thiltha thaw mîin hmû an tia, Pathian chu chawimawi thei an ti (1Peter 2:12). A doidal oma, ân hua hial hom loi om sia, mangka kêr hom achun ringom vaika thiltha ei thaw tlat chun ringloituhei ei hnê theia, Pathian chu chawimawiin a om thîn. Krista chun a sinthaw ikapaia Pathian a chawimawi angkan, eini hom sin tha thawin Pathian chawimawi thei ei ti.

2. Ei châng dân ipaia Krista chu entona hmang:

Krista chu nunchang nih omdân chaia changloiiin, ei châng dân ikapaia ei enton ding achang (1Peter 2:20-23). Tuar mai hi chu intak luat achang no, dikloi idemloia tuar hin rochu hreom tak achang. Bible ahin insual lei changloiiin, thil thaw lei nih felna leia tuar ei hmû a.

- a. Apostol Paul achu Pathian dit zawng a thaw leiin tududana nih lunga sep a tong (Tk 14:19).

- b. Stephen achu lingin an sep thata, a thî hmâin a rithla chu Pathian ân kol tir (Tk 7:59-60).
- c. Johan achu chanchin ða leiin Patmos thliarkar, dikloi taka mî an hremna achun an thon boi (Thup 1:9-18).

Ma mîhei hin felna leiin an tuara, an tuarna ipaia Krista an enton.

- 3. Rongbawlina a Kriista chu entona hmang:** Rongbawlina tiang chun Isua Krista hi ei enton thei riailoi a om a, machu a taksa ngêia khovêl sual a ipêk ha achang. Ama chai hisandamna siam thei achang. Ringom vaikan a thaw suak.

Isua Krista chun ringom bvaika ituarin khovêla a hong thok suak zoi tâka. Mangkadenchun eini hom ei rongbawlina sin ahin Krista chu ei enton ding achang. “Inthlada vaika rongbawl chu a sia dongin om rise” ti achang (Jer 4:8-10). Ringom vaika nun nei hi ei thupui chem achang (1Kor 4:2).

Zawna:

1. I kong kong mo Krista chu enton ding ei chang?
2. Thil thaw leia tuarna ni nei ta mo?
3. Insual lei changloiin, thilthaw lei nih felna leia tuar mî ðenka rihmîng ni izir aţangin inzia ro.
4. Pathian rongbawlina ahin tuarna hi a om le ding mo?

Zirlâi 14

Cham ða ki imamaw chem

Siar ding: Johan 15:15-27

Thuvong: “Bawi nangni ki ti ta no. Asanchu bawi chun a pu chun imo a thaw a hawi no. Changrochu, ki chamhei nangni ki ti ta. Ki Pa hnianga ki hawi kapai nangni kên hawitir tâk leiin.” (Johan 15:15)

Mihriamin a iţûl – mamaw tak lâia khatka chu cham ða achang. Lungriang, mangan, lungzîng buaina ei tong lâi homa thû dik nê hrila, kal dân thû ni irawn thei chu, anê ţangpui theia, nê hawithiam awi cham ða chu ei iţûl achang. Mangka taka nê hmangaia, eimani dinga inpe Krista chanchin ei zir ding achang.

- 1. Cham, nê ţangpui thei hnâi:** Isua Krista khovêla a om lâi han mîsualhei ðian an tia, zirtirhei cham hom an ti. A zirtirhei chu a kalkhal hnung homa, anmani chaia ningdonga an omloi ding thû a hril pêka (Johan 14:18).

Isua Krista ha khovêla a om lâi ha chun hmunka tia om achang ðhina. Atun chun achang tâk naw a. Hmun tina ama indipuhei hnianga rithlain a om pak zawk tâka. Atuna ei hnianga a om thiam dân hi khovêla mîhei hnianga a om thiam dân hnekin a ða zawk. Khovêla a om lâi ha chun taksa nei achang ve leiin HUN nih HMUNIN a control ve. Tun hin rochun HUN nih HMUN control thei khêla a om tâk leiin hmun tina ama mîheiiin arualin ei omna hmun ðianga omin ei koi thei. Atun chun Lal Krista chu Rineng nih Rivan Lal ipai chungu thu nei achang. Eimani dinga nê ţangpui thei, ei hnianga om achang ta. Vannei tak ei chang.

2. **Cham ɥa anê hawitiampu:** Ei cham Isua Krista chun mâni ei inhawi dân hnekin anê hawi Chiang zawk. Ei mizia, ei lungrii ei ingaitua zong zong hawi rítpu ahang. Harsatna hrang hrang ei itong nê hawi thiampu nih ei takna nê laboi pêk theipu cham ɥa ringom ahang. Ani chu kong tinrenga thlêmna, intakna, hreomna tong tâk, sual chu insual ngâiloi ahang (Hebrai 2:18;4:14-18). Ani chun ei ɥongintai nê ngaithla pêk hi a awi a, thungna ei hmûhei hi anê awipui êm êm ahang.

3. **Cham thuvâr ne pepu:** Ei cham Isua hnianga ei takna nih ei pêlrik ei intlung hin ei beisei nih ei dit dân angka hlini ani hong hrii khîr dân ahang rít lêm naw a. Thil reng reng ani chun roiboi te nih innephekan a thaw rak ɥin naw a. Ma angka maia thaw zêk zûk chu chang siala cham ɥa chang thei naw ni. ɥongintai thungna ei ihmû thailoi homa, ei hmû theina dingin anê ɥangpui ɥin. Isuan a zirtirhei nih eimanihei hin ei hawi dinga a iawi chu beidongloia ɥongintai hi ahang (Luka 11:5-8). Mahi Pathianin a hawi awi naw lei mo, a thung tlâi hrim hrim ahang naw a, eimani tianga ei inthununna dinga ɥa a loi chang ɥin. Mahi thû inhrii vârna ɥa tak nih hlû chu ahang. Pathian hnianga ringom vaika ei hnâna - ɥongintaina thungna a om hmâin rivana cham ɥa chun ei ihnî dikloi nih eimania siam ɥat inngaihei chu anên hawi tir ɥina. Ani thungna omzia hom anên hawitir ɥin.

4. **Cham anê ɥangpui ɥin ahang:** Ei cham ɥa chem chun “Thawthei nê ti, thaw ɥâl ɥâl ro,” tia anên fui ɥinhei hi an chang. Isua Krista chun a zirtirhei a tirsuaka, mawphurna insâng tak a pêka (Matt 18:19-20). Ma tina chu mâni In nih loi, nu nih pa kalkhala intakna tamka tuar puma kalsuak dinga thupêk ahang. Cham ringom achun anmani hnianga om tir ân tiama, kalkhalloi dingin eini hom ei ngîr hmun chu i i hom loi chang sia, Krista chu eimani dinga cham ɥa, thlamuangtu nih “Nin hnianga om zêl kê ti, ɥi naw ro,”tia nê fuipu cham ringom chu ei nei ahang.
 Lal Isua chu cham nih ɥiana ding chun ama chu Lal nih sandampua ni pom a ngaia. Ani chun ei cham ichang a awi êm êm a, ringna neiin ama hnianga ei ɥongintaia, a thû ni hrii ei poma, a thû ei awi chun, ei cham ɥa chem ani chu chang a ti.

Zawna:

1. Krista chu ei cham ɥa ahang theina kong hrang hranghei ha hang hrii ta.
2. Isua chu inkata mo ei cham ɥa ahang awi?
3. “Tun hun hi chun mîtin dingin cham ɥa changna a reminchang ta” ma thû hi hrii fia ro.

Zirlâi 15

Thûdika ɥang rêl

Siar ding: Daniel 1:1-16; 3:1-18

Thuvong: “Kin Pathian, a rong kin ibawl achun meipui chok aɥangin ane sansuak thei, chun aw lal, ni kut aɥangin ni sansuak a ti.” (Daniel 3:17)

Judah mî tlangvâl Daniel nih a chemhei Shadrak, Meshak nih Abednego (Hananiah, Mishael, Azariah) chu Babulona bawi chang dingin an ɥuia. Tun hmâin Pathian thilthawtheizia chu tak tak ahang zia nih iawi ding ahang ti an loi zira, an loi hawi tâka. Bawi an zû chang hnung homin thû dik nih dikloi chu an hawia. Hnam danghei dân izawma, an pathianhei hom ibiak hnêk

chun, ringom vaikan an Pathian thû chu an zawm tlata. Anmani hniang ațanga zir ding ei hang en ding ahang.

- 1. Thûtak hawi chianga ngîr hnet:** Daniel ahin thûtak hi imo ahang ti ama nun ngêiin a loi hawifia tâka. Maleiachun a nun dinga țiom tak hmuna a om lâi homin țiloiin pânlak vaikan a ngîr ngam ahang. Krista zuipuhei hom hin hawi chiang ding poimaw tak ei neia machu: Thûtak hi ihin mo ahang? ti hi ahang. Pathian thû zirna Krista nun zir hin thû hawithiam dingin anê pui țhina. Ma angka hawina chu mâni nun ngêia mîin a loi hmang tâk chun lungphûm angka khopa ngîrhmun hnet chu a nei țhin ahang.
- 2. Mîdang hawithiam nghâla thûtaka ngîr hnet:** Daniel ahin thû a ihawi chiang achun ngîr hnet a tuma. Ân thiam ari chu lal nih hoituhei doidâl chu a tum naw a. Thûtak a țan rêt leia a tuar hial ding mo, ama inhlawkna ding tiang ihom a ngaitua naw a, thû dik ki țan mo? thû dika ngîr ahang mo? ti chai a ngaitua ahang. Thûtak, thû dik la hmû ve loihei hom a zû hawithiampui țhin ahang.
- 3. Pânlak vaika thûtaka ngîr det:** Daniel 3 ahin hebrai tlangvâl pânlak inthumka lal thupêk doidâlhei chanchin ei hmû a. Lal thupêk chu thû lian ahang naw homin a hremna thû lianka ahang. An hmâa thil hong tlung ding chu hawi lawk lêm naw homsia, thil hong tlung apai chu huaiinsen vaika tuar mai dingin an inngaia. An huaiinsen ngamna chu, Lalpa chu Pathian dik tak, ama chai hi chibai bûk tlâk ahang ti an hawi chiang. Ama chung a an inngat rîta. Ama chu, “Ki Pathian a rong ki ibawl” (3:17) an ti tlata. Lal thupêk chu Pathian doidâl ahang leiin an awi naw tlata, hmawsaruma an chung a thil hong tlung ding hom chu an ți ta no ahang. Pathian thûtak achun det vaikan an ngîra, atawp achun anmaniin hnêna la chang an ti ti an hawi chianga.

Hebrai tlangvâl inthumka huaiinsen angka denin Peter a nih Johan a huaiinsen zia ha nin la hawi ai mo? (Tk 4:13-20). Thûtak an ihawi achun pânlak vaikan an ngîr tlata. An nunna dinga țiom hmuna an om homin mihriam thû hnekin Pathian thû an poisak zawk a. Sakhua hoituheiin an ințhi homin an lungril chu a danginlam naw a. Rong an bawlna țul zia hawinain an hmang zawka, an țhahnem ngaina a hnîng hlek hlek zawk a.

Pathian hin ama dinga pânlak, huaiinsen nih mî țangkâi a buatsai tira. Mangka mîhei chu thûtak nih thû dik chun an țan tlata, tududana nih mî hawithiam tuar an inhuama, an ți no. Martin Luther, hruaitu roiinpui tak hom a that tumin arukin an phiara, hmêlmain an inhuna, an kêra a oma. Ma hom achun thûtak a țan tlata, ihom thaw theiloiin, mahin kê om hite, “Aw, Pathian ni țangpui ro” tiin a awng suaka.

Ma thûtak ițan tlathei chanchin hi ei ngaituain, ei ngaisâng ding mî roiinpui tak an chang ti ei hawi thiam. Thûtaka an ingîr tlat chun râ tamka ân sua, Pathian chu pathianhei Pathian ahang ti hmûsuakin a om ta zawk.

Zawna:

1. Hebrai tlangvâl inthumka rihmîng ha hang ti ta?
2. Thûtaka an ngîr hnet theina dingin imo a ngai pêk?
3. Martin Luther aha inkan mo an hrem? Inkan mo a awng suak?

Zirlâi 16

Nun tamka neina

Siar ding: Kolosa 3:1-17

Thuvong: “Kei chu Krista rêk khêngbetin ki om ta. Keima chu ki dam ta no. Krista chu keima a hin a dam zawk achang.” (Gal 2:20)

Mî khatka chu khovêl hi ihmûsuak rît tumin poisa intak vaikan a loi khawlkhawma. Kachun ticket a chawka, meilonga chuang dingin a kalsuaka. Meilonga nî 5 zet a chuang hnungin mî khatka hin a hnianga, “Ni dam ða vai naw bei? Nî kal invêl nai naw a,” tiin ân dona. Ani chun, “Dam e, kê dam. Changrochu, khuala kên zin sunga ki nêkfâk ding ki loi chawi tam tawk no khai,” a tia. Mî dang khatkan a loi thunga, “Ni ticket ahan ni nêkfâk ding zong zong hman a om rît, bû nêkna rooma kal inla, nê dû ang angkan ni nêk thei ding a om mai mai,” ti a hrila. Ma pa khual fê hi ei innuikhum mai thiam. Changrochu, ringtu tamka chu ma pa angka hi ei chang mai thei. Pathian dinga ei inpêk phot chun ei imamaw ikapai ama achun a om rît tihawiloin ei poisa hmuna bêl kâiloi tak ring sana rongbawl ei tum ve ðhin changin ân lang.

1. Nun tam omzia: A chungâ tekhnin thu ei hong ihril angka khin Biblein “NUN TAM” a iti omzia chu a number tamka hang tin hnekin Nun ða, nun tloi chatuan idum chel nun tina achang zawk. Ma hneka nunna chunginnung reng a om no. Ma “Nun tam” chu ni nei ta mo?

2. Nun tam nei theina thurûk chu: Nun tam nei theina thurûk chu eimania Krista-a iom hi achang. Ma thurûk hi Paul an hinkahin a hril, Kei chu Krista rêk khêngbetin ki om ta. Kei chu ki dam ta no. Krista chu keima ahin a dam zawk, tiin a hril.

Krista chun ei mihriam changna inboi a tum naw a. Rithla tiang malsawmna zong zong ei dong theina dingin eimania ama om a, ama a nunna fel zong zong chu eimania hin intlung kip tir rît a tum zawk achang. Mahi a tak taka ei chang theina dingin ei mihriam hlui sual inpu taksa hi inboiral tira, mihriam thara ei inthuan iðul achang (Kol 3:9-10). Ma omzia chu, ei nun ahin Krista chu hong oma, nun thar anê phun pêk tina achang. Ma angka chun Krista a thil siam thar ei hong chang thei.

Ei hratna, ei suangintuana, ei idit chem chemhei, ei thiltum, ei remruatna ikapai, ei ngaituana, thil ei hawi thiamna, ei thilthawtheina tinrenghei hin eimania om hmun a khuar rêt ding achang. Machun eimania lungril inza nih lian tak anên nei tira. Machu nun tam neina thurûk chu achang.

3. Nun tam nei hlim omzia: Kristain nun ani ipêk tluka nunna hlim om hi a om thei no achang. A hlim omzia kong hrang hrang hang târlang eila:

- a. Lungriangna, fiana nih thlêmnahei hi Krista zara ei hnê theia, machun ei nunna a ðhanglianna, hlim om anê pê. Krista chu ei nun ahin ei inomtîr tam le, ei nun hin hnêna nih thilthawtheina a nei ta, hlek hlek ding achang.
- b. Râ insua hlim omzia (Johan 15:5). Krista chun ama ringpuhei hi râ insua dingin ðangpui tir a ti. Machun ei nun ahin hlimna thurûk nêni nei tir ta zêl a ti.
- c. Hmangaina nun hlim omzia (Efesi 3:17-19). Mîdanghei hmangai thei dingin Krista chun ei lungril hi hmangainain a hong lua sipa ei ihawi hin hlimna anê pê.
- d. Ei nun dinga hmasawmna insâng chem achang. Krista chu ei nunna hmâ inhruaipua ei hmang chun mihriam angka ei mizia chu ral tial tial ta zawk a ti (Rom 6:6).

- e. Rongbawl hlim omzia hawi hlek hlekna ei nei (Rom 6:22).
- f. Chatuan nun nei hlim omzia hawi tir ta ei ti (1Tim 1:8).

Vawna ei thû zir hi poimaw tak achangna chu Lal Isuan, Kei chu nun an neina ding nih tamka an neina dinga hong kê chang, a ti ha kros hmangin ân famkim tir. Ama ngêi chu ei nunna chang dingin ân pêka. Eini hom a hnianga ei inpe ve ding achang.

Zawna:

1. Nun tam omzia chu imo chang a ti?

Zirlâi 17

Nun hman nei chu

Siar ding: Johan 17

Thuvong: “Kei chu anmani lein kên serhrang. Kachun, anni hom thutaka an inserhrang theina dingin.” (Johan 17:19)

Pathian kut thiam zia langna khatka chu hizaka mihriam a isiam lâia hin in-ang chiah khatka hom a iomloi hi achang. Ei mimal mizia ang angkan Pathian hin Isua Krista mizia, achangna nê hawi tir a awi a. Keima a Pathiana mizia anên hawi tir angka tak hi mîdang hnianga iphût siala, a dik naw mai theia. Ma tak chu mimal tin hi ei mizia angangka Pathianin ama mizia ani inhawitir thin achang, in-ang thap hi achang thei naw a. Ma tak achun mimal tin hi hman nei dinga ei inserhrang a poimaw. Ei nun tiang hi Pathian nih mihriam itin tlâk hman nei dinga Krista a ei inserhrang a poimaw tak zet achang.

- 1. Kristain ei imamaw chem chu anê thaw pêk a phurûk:** Krista chu Pathian thû inpuang dingin mihriam lâia a hongna. Biak tlâk, inpâk tlâk nih chawimawi tlâk Pathian hi mihriamin ei imamaw chem achang (Johan 17:1). Krista chun a thîna nih a thoinawkna hmangin sandamna lampui ani siam pêka. Pathian rêka ei inzom thei ding dân lam dik tak anên hmû tir. Chatuan nun ei neina dingin Pathian nih Krista hawi Chiang a tûl zia anê hril.
- 2. Krista chun ei dam dân ding anên hmû:** Krista khovêla a hongna san chem chu mihriamhei hnianga damna pê nih ama ei zui theina dinga thilthawtheina nê pê dinga hong achang. Ani chu zirtirtu tling, thutak nê zirtirpu achang. Ani chu ani tongintai pêk pu, ei enton ding, thû nê hril thei, rawn tlâk, anê hawithiampu nih ei zirtirtu achang. Ma khovêl sual lâia hinkal dân ding thûa ei zirtirtu achang. Ringtu chu ma khovêla om hi ei chang homin khovêl mî ei chang naw a. Rivan khua nih tui mî changna Krista zara ei nei ta achang.
- 3. Kristain mawphurna anên hlân:** Krista chun a koihran hi khovêla a phuna, mawphurna roiinpui tak anên hlân sa achang (Johan 17:11-18). Ei thianginhlimna dingin ani tongintai pêk. Krista chun boiral dinghei sandamna sin chu a ingaipoi tak achang. Ma sin chu eimani dâra anên bât tir achang.

Isua Krista chun ama izuihei chungna harsatna hrang hrang a om ding thûa tongintaina a ei hawi thei (Johan 17:15). Ma harsatna la hong tung ding lak homa sel vaika an ngîr tlat theina dingin a tongintai pêka. Hreomna nih intakna tongloia nê om tir chu a tum dân achang hrim naw a. Harsatna nih intakna hrang hrang ituar thei tak nun hman hlû chem nê pê hi Krista itum achang zawk.

- 4. Krista chun chatuan malsawmna lawmhman anê pê:** Krista chun ei imamaw ikapai ani thaw pêk tâka, ni la thaw pêk zêl ding achang. Kristain hlimna tawp neilo, roinpuina nih famkimna nun ani loi intiam tâk chu mahei hi an chang:
- Pa nih Nâipa rêka pumka omna, inpumkhatna.
 - Ama hmangaipuhei zong zong rêka inpumkhatna.
 - Ani hmangaia, eimani ai-awa inpepu rêka inpawlna.

Isua Krista zara chun hlimna nih lawmna famkim dongpu ei changa. Machu ma khovêla hlimna nih lawmna hun tawika dinga ei inei thin angka hi achang naw a. Pa nih Nâipa rêka inpawlna nun hnîng tak, nun hman hlû (Lû khawng) nei chu achang.

Achangle, Krista ahin ei imamaw ikapai la hmûloi nih la dongloi ei chang chun, atun hi hun tha, hun lawmom chu achang. Ama hnianga loi inhlân ta rei. Ama neipu tak tak ei chang chun Krista ni tongintai pêkna chu ei dong angka hin mîdanghei dingin ei tongintai ve ding achang. Kachun, hreomna nih intakna tinreng homa ama rêka inpawlna hnîng tak neiin ama rong ei bawl thei ding achang. Kachun, ei nunna chu omzia nei tak, mîdanghei dinga malsawmna nun lu khawng nei, hman hlû tak a hong chang ding achang.

Zawna:

- Ei imamaw nê pepuha tumo achang?
- Kristain i mawphurna mo a ringpuhei chung a bâng?
- Kristain roinpuina nih felna nun ani loi itiam tâkhei ha imo an chang?
- Ei nunna hi him taka siam dingin imo ei thaw a tûl?

Zirlâi 18

Kristain Pathian rêka ei inzomna a danginlam tir

Siar ding: Johan 3:1-18; Efesi 2:1-10

Thuvong: “Changrochu ama loi poma, a rihmîng ringhei kapai hniang achun Pathian nâi chang theina thuneina a pê ta.” (Johan 1:12)

Liana a dam naw a. A tâng a nat a, ân khû nasa fê a. Doktor hnianga a kala, Doktor chun tha vaikan a en zoi hnung chun, “Inkhû damdawi nang pê mai chun chang ta naw ni, ni natna hi T.B. achang. a rang lamin T.B. hospital pan ro,” a ti pêka.

- Ti danginlamna ei mamaw:** Rithla tianga ei ngîr hmun chu Liana angka hi ei chang. Ei nunna tianga hin dikloi nih thaloi, Pathian huat zawng hi a oma. Ma angka thil thaloi ei ipai mai thei chu ei pai chun Pathian dinga lawm tlâk chang mai dingin ei inngai thin. Changrochu, ma mai chu a dik naw a, Pathian aţanga danginlamna ei imamaw achang zawk. Ei mihriam hlui hi eimani mai chun ei danginlam tir thei naw a. Mî thar thilsiam thar changna ei donga, mangkata danginlamna tak chu ei imamaw, ei itûl achang. Nun hi ân thleng naw chun vanrama lût thei naw ninga, chatuana thîna chai chu ei chanhrang achang ding ti hi Bible ni hril dân achang.
- I leia mo danginlamna hi a tûl:** Bible hin rithla a ei ngîr hmun, danginlam ei tûlna san Chiang vaikan anê hril:
 - Mî kareng hi mîsual thiamloi chang ei chang rît (Rom 3:10-18,23)

- b. Piangpui soal nih ditthlangna soal ei nei lei (Johan 3:18; Rom 5:12; Sâm 51:5).
- c. Lungril hi lemna-a sip se tak achang (Jer 17:9).

Ei lungril hin soal tinreng anên thaw tira, machun Pathian laka anê then thin. Kachun, chatuana thîna nih boiralna ei loi chang ta zawk achang. Boruaka thuneina lal Setana chu ei zûia, thû awiloi, ningthikna nâia piang hrim ei loi chang (Efesi 2:3). Suala ithî, rivan khua nih tui laka hawiloi khual, beiseina reng neiloi ei chang ta (Rom 1:9-23). Ei ngîr hmun siat zia chu ma angka mai chu achang leiin danginlamna chu ei nunna hin a imamaw tûl tak achu achang, ma danginlamna chu nei dingin.

- 3. Danginlamna chu imo achang:** Ei rengin danginlamna hi ei itûlnih mamaw tak achang. Ma nei ding chun piangtharna, rithla nuna siam thar ei inngai achang. Bible hin danginlamna omzia hrang hranghei chu anê hril:
- a. Thilsiam thar hong chang (2Kor 5:17).
 - b. Chatuan nunna (Johan 3:16).
 - c. Sandamna ichang (Efesi 2:8).
 - d. Isua Krista hnianga kal (Johan 6:44).
 - e. Piangtharna (Johan 3:3).
 - f. Lungril nuna Isua lawm lût (Johan 1:12).

- 4. Nun danginlam nei thei dân:** Piangtharna ei iti hi nun danginlamna chu achang ei ti tâka. Machu tîsa a ei hong piang suakna mai hi achang naw a. Kristian insunga hong piang ei ichang mo, thiltha thaw thin ei ichang mo mai hi piangtharna chu achang chuang lêm naw a. Mâni nun hi mâni dâna inpiang tir thei ei chang naw angka dênin rithla tiang hom mânia inpiang tir thei ti chang no. Ma danginlamna hi ei nunna a piang nawk inngai achanga. Ma rinenga tu Ina mo ei ipiang hi eimani ditthlangna achang no, an ngai no. Ma nun thar nei hi ei dita ei ithlang achang no, chun, Pathianin mangka mai nê pê achang no. Maleiachun, ei dita ei thlang hi a poimaw tak pu achang.

Ma nun thar RINGNA a ei dong ding achang. Isua Krista chu ei soal leiin a thî a, a thoinawknain nun thar anêpê ti ei ringa. Lal nih sandampua ei pom hin ei insualna zong zong anê ngaidam, nun thar ani pêka, machu chatuan nun achang (1Kor 15:3; 1Johan 1:7-9).

Mahi hawi le le tûl achang. Isua Krista chu Lal nih Sandampu ei pom, danginlamna ei nei hmâ chun Pathian ei inlawm thei no. Ki Pa tia koi hom a dik no, anê siampu chu achang, changrochu, Isua chu Lal nih anê Sandampua lungril sung tiang rithla nuna ei pom chun, Pathian rêka inzomna thar hong nei ei tia. Ei lungril sung tiang rithla nun hi hong lua sip a tia, Pathian chu “Ki Pa” tiin koi thei ta ei ti (Rom 3:11-16).

Zawna:

- 1. I leia mo danginlam ding ei chang?
- 2. Danginlamna omziahei ha imo achang?
- 3. Piangthar dik ti tòngbâi hi hrilfia ro.

Zirlâi 19

Kristain ðanglian dingin anên di

Siar ding: Efesi 4:1-32

Thuvong: “Hmangaina nei a thutak chu ihrilin, ipaia ama achun ei ðanglian theina dingin ani chu ipai lû, Krista chu achang.” (Efesi 4:15)

Mîtinin naipang ðanglian ða nih hmil hmêl ihmû chu a bei ei ti ðin. Nâite hriselloi nih ðang theiloi hi chu an khongai thlaka, a en hom a bei ðin naw a. Nu nih pa hom an lawm ðin naw a. Vawn hin Krista chun ðanglian dingin anê dit thû ei zir ding achang.

1. **Pathianin ðanglian dingin anên di:** Ei pa rivan ami chun ringtuhei hi ei ðanglian a awi a, ei ðanglian thei naw chun a poi fê ding achang. Mî tamka chun kristian ei chang, piangtharnahei hi nakana vanrama ei kal theina ding chaia inngai ei om ðin. Machu a dik nih a ða chem achang no. Pathian hin eimani dingin thiltum a neia, ama ringtuhei chu ama angka iom nih ama angpui ichanga ðanglian dingin anê awi. ðanglian tumin thei tawp isua hom eila Krista angpui chu chang thei chuang naw ning, ei ti mai thei. Eimani mai chun ei taksa nih rithla nun hi ei inðanglian tir theino. Taksa ðanglian ding homin boruak ða, a hun taka nêkfâk thaw, bû nê, insawizoina, khela thawa taksa sawihei hi a ngaia, mahei hmang chun Pathianin anên ðanglian tir ðin achang. Mangkadenchun, rithla nunna tiang hom ei ðanglian theina dingin thil poimaw tak tak a om. Khovêla ei hong piang hin voikarengin ei puitling thei no. Ei ðangliana, ei hong puitlingna dingin kum 20 vêl ân ngai ðin. Ma hnung chun lungril nih rithla nuna dingin ðanglianna tamka a lan ngai ðin. Ei ðanglian theina dingin Pathianin thil roiinpui tak ani thaw pêka, ei ngaitua phakloi nih ða zawkhei chu ani ruat pêka. Rithla lama ei hrata, ei ðanglian dân dinga ei ithaw ðûl ve chu ithaw tum rêt eila, Pathianin ni ðangpui a ti.
2. **Rithlaa ðanglian dinga thil poimawhei chu:**
 - a. ðongintaina – Pathian rêka inpawlna (Boruak ða dawp lût).
 - b. Pathian thû siar nih zawm (Bû nê ða).
 - c. Pathianbiaka inkhawm (Insawizoi).

Rithlaa ei ðanglianna ding kong inthumka hang thlûr bîk dap eila.

- a. **Pathian hnianga ðongintai:** ðongintaina neilooin rithla nunna a hrisel thei no. ðongintai hi Pathian rêka inpawlna, rithuak la ei chang. Ei chung a thilhong tlung chu ihom hleilooin ei hril rît ding achang. Ama ni kaihruai zui ei tia. Ama chu ei hnianga om a hawiin ei sawn, ei biak ding achang. Nga hi tuia om dinga siam achanga, vahmuang tui boi achun sawtka dam naw ni. Ringtu hi Pathian hnianga ðongintaia inpawlna nei dinga, a ðongintai naw chun thû thuai a ti. Maleiachun, nîntin hin Pathian hnianga ei ðongintai ding achang
- b. **Pathian thû siar nih zawm:** Rithla nuna ei bû chu Pathian thû hi achang. Taksa ðanglian dingin bû nê a ngai ðin angkan, ei rithla ðanglianna dingin Pathian thû ei siar ding achang. Pathian thû ei siar hin a omzia ei ihawi theiloi hom an om ðin. Changhomsiala, ei siar zom tir ðin ding achang. A thû hawi tam dap dap ei tia, a

omzia hom rithlain anê hril tir diing achang. Bible hi siar mai mai loia zawm ding achang. Thephung bû angka siar changloin, lungrila a thû zawm awina tak ineiin Bible chu siar ding achang. Khovêla lekhabu hlû nih roinpui chem chu Bible hi achanga, a siar ding hun hom siam lê ding achang.

- c. **Pathian biakna inkhawm:** Ringtu chu Pathian inpâk, chawimawi nih a thû inngai dingin biak Ina ei kal thin. Mahi a poimaw fê achang. Ringtuin Pathian biak Ina inkhawm a thlada chun thanglianin hrat thei naw ni. Inkhawm hi ringtuheiin reng inruala Pathian ei biakna, thû tak ei inzirna hmun poimaw tak, Pathian khongaina, malsawmna ei dongna hmun achang leiin biak In hmun hi poimaw tak achang. Hebrai ziak homa, “Inkhawmhoina chu inmaloiin...infui inton zawk roi,” a ti (Hebrai 10:25).

3. **Thanglianna dâlpû:** Nâite chu a hong piang aţang rengin natna mo thil thaloi tamka kara om achanga. A hong thanglian theina dingin bû nêk ding tha, boruak tha nih enkol that a ngaia. Rithlaa mî a piangthar hin Pathian nâi a hong changa, a thanglian tir loina dingin Setanan kong tamkan a dâl thei: duai, inthlada, ngaisamna, beidongna, ilei mo achang tina hei hi Setana hmangrua tha tak an chang. Nâi thanglian theiloiin ei lung ân riantir angka hin ei rithla nun thanglian theiloiin a om hin ei Pa Pathian chu a lung ân riant thin.

Lal Isua chu Lal nih Sandampua nei tlata, ipaia ama chu entonin ama angka thanglian dap dap ding ei chang.

Zawna:

1. Kristian thanglianna dinga kong inthumka ha hang hril ta?
2. Thanglianna dâl dinga Setana hmangrua inthumka hril ro?

Zirlâi 20

- **Pathian chatuan thiltum**
- **Siar ding:** Efesi 1:1-4
- **Thuvong:** “Tûmo LALPA lungril hawia, ama chu ân seitir ding?” Eini rochun Krista lungril chu ei nei. (1Kor 2:16)

Mî vâ tak khatka hi a oma. Inmak vaikan a awng suaka, “Aw, Pathian, ni thilthaw ni ngaituanahei hi hnung hnunga kê hawithiam ve chai thin achang,” tiin. Khovêla mî vâ mî thiamheiin imo chang thil an ihmûsuak a om hin, ma pa loi iti hi a dikan ân lang thin. Thilsiam ikapai hi Pathianin atir aţanga a loi ingaitua suak nih siam zoi rît achanga. Machu mihriamin hun sawt – tlâika hnungin an hmû suak ve chai thin achang. Pathian vârna nih hawitheina chu a hei insângin a hei roinpui êm

Thilsiam aţangin Pathian thilthawthei zia, a fel zia, a ngaituana inril zia nih hning zia hi ei hawitheia. Pathian chun a thiltum nih a ngaituanahei chu thû in ân puang suak thina, matak aţang chun a chatuan thiltum chu ei hawitheia achang.

1. **Thilsiam chungchanga Pathian thiltum:** Khovêl vârna (science) chun thilsiam dân chanchin chik chika an hril theia. I aţanga siam mo achang ti dêk chu anni hril thei no. Biblein ani ihril chu, “Thil ipai, rivâna nih rinêng chung a iom, hmû thei, hmû theiloi, lalthungna mo, lianna, inlalna mo, thuneinahei kapai hi ama zâra ama dinga siam an

chang” (Kol 1:16). Ma châng aţang hin, Pathianin thil ipai a isiam hi ama ding, ama thiltum puitling tirna dinga a isiam achang ti ei hawithiam. A thil ngautuahei chu ani hril rît rît naw a, eimani dinga  l ikapai chu an  hril rît achang.

- 2. Mihriam dinga Pathian thiltum chu:** Isua Kristaa mihriam sandam hi Pathian thiltum achang. Tun maia ei itum achang naw a. Rineng leilung reng hi siam achang hm a a loi iruat lawk achang. Mihriam suala an inl r hnunga siamchop mai achang naw a. Setan achu hn a a om ding th  Pathiana m  inthumkan an loi isiam lawk r t t k achang. Krista chu leilung, rineng insiam hm  renga Berate that t k ti achang (Efesi 1:4) achun, “Khov l inţan hm a, amana ani loi thlang t k angka han, hmangainain a hm a thianginhlim nih sois l boi ei chang theina dingin,” ti ei hm a. Maleiachun, mihriam sandamna th  hi chatuan chatuana Pathian thiltum achang. Pathian n ipa chun m  kareng intl nna dingin a nun a p ka. Krista achun Pathian loi iruatlawk chu a hong tung kip achang.

Ei mihriamna v rna nih ngaituana chun Pathian chu ei hawithei naw a. Isua Krista nei chaiin Pathian chu ei hawi Chiang thei achang (Johan 14:6).

- 3. Ringtuhei dinga Pathian thiltum:** Efesihei hnianga lekhathon aţangin ringtuhei dinga Pathian thiltumhei chu:

- a. Pathian hm a thianginhlim nih sois l ding boi ei chang theina dingin (1:3).
- b. Pathian n i ei chang theina dingin (1:4).
- c. Tl nna nih sual ngaidamna ei dong theina dingin (1:7).
- d. Adik d n thur k nih thiltum chu ei hawitheina dingin (1:9-10).
- e.  n chongna nih a roilua dingin (1:11).
- f. Rithla Inthiang sininsia ei chang theina ding (1:13).

- 4. Koihran dinga Pathian thiltum:** Efesi lekhathona koihran ti hin khov la ringtu zong zong a huap r ta. Koihran dinga Pathian thiltuhei chu:

- a. Isua Krista taksa chang dingin (1:22-23).
- b. Pathian omna chang dingin (2:21-22).
- c. Pathian v rna tinreng inpuangsuak dingin (5:10).
- d. Pathian hnianga chawimawina nih roiinpuina ipe dingin (3:21).
- e. Pathian thil ipai inkiptirpu chang dingin (1:23; 3:19).

A omzia chu ringtu khatka mimal mai hin Pathian  atna zoiz i hi  n puang seng naw a. Koihran pumpui sin ding achang. Pathian inp ka chawimawi, a rongbawl hoi dingin N ipa achun an  bumkhawm achang.

- 5. A N ipa Isua Kristaa Pathian thiltum chu:**

- a. Isua Krista hi thlarau tianga malsawmna ikapai hong luang bai achang (1:3).
- b. A thisen zara sual ngaidamna ei chang theina ding (1:7).
- c. Ama leia Pathian ipom tl k nih lawm tl k ei chang theina dingin (1:6).
- d. Thilsiam ikapai famkimna chu Isua Krista ahin ei hm  theina dingin (1:10).
- e. Krista chu ikapaia a famkim angka dena eini koihran hom rongbawlinaa ei famkim ve theina dingin (4:11).
- f. Ipai chungna Krista chu Lal chem achang, ikapai hi Pathian th  hnuaiia om r t nih sia achangna inlang dingin (1:20-22).

- 6. Pathian thiltum doidâlhei tawpna:** Ma khovêl nih boruaka zîng hnuaiâ thuneina lal Setana nih a hoihei kapai chungâ roirêl la chang a ti. Setan achun Pathian chatuan thiltum chu inpuiting tirloi tumin nansa vaikan rivan nih rineng ahin a doidâla, changrochu a thei no, Pathian thiltum chu doidâl rual achang naw leiin. Pathian chun tuhman hi hremhmuna pai an om a awi naw a, mî karengin thutak hi an hawia sandama an om a awi achang. Changhomsiala, ama thiltum loi dâl nih inhlawtling tirloi itumhei chu chatuan hremhmuna inriang inhmû reng omloina achun paiin om an ti.

Pathian thiltum khaihawmna chem chu a nâipa chu ma khovêla hin a hong tira, ama chu loi ring apai i sandam hi achang.

Zawna:

1. Ringtuhei dinga Pathian thiltum chu imo achang?
2. Koihran dinga Pathian thiltumhei chu hang hril ta?
3. Pathian thiltum hrang hrang khaihawmna chu imo chang?
4. Pathian doidâlpuhei tawpna hrilfia ro?

Zirlâi 21

Krista chun ki nun a danginlamtir

Siar ding: Efesi 5:1-33; 6:1-9

Thuvong: “Krista hmangaina chun anê phût tlat leiin, mangka hin kin ngaitua achang. Mî kapai dingin mî khatka a thî tâk chun mî kareng an thî ta. 15 Ani chu mî kapai dingin a thîa. Kachun, a damhei chu mâni dinga dam ta loiin, an dinga thîpu nih thoi nawkpu dinga an dam zawk theina dingin. Maleiachun, tûn aţangin tûhman hi tîsa angkan kin hawi tâ no. Tîsa angkan Krista ha kin loi hawi ţhin homin, atûn rochun ani chu mangkachun kin hawi tâ no.” (2Kor 5:14-16)

- a. **Krista hmangainaa iom (Efesi 5:1-2):** Pathian hmangaina Kristaa inlangsuak sual thilhlâna inthawina achang, ma hmangaina achun kristianhei ei om, Paul achun anên fui. Pathian nâi dittakhei ei changa a hnung zuipuhei ei chang chun ma hmangaina chu eimani aţangin langsuak a ti. Imo ei nuna a lang?
- b. **Êng nâihei angka iom (Efesi 5:3-10):** Ma Bible châng ahin kristianheiin ei thawloi ding thil rukka ei hmûa. Machu ei thaw chun Pathian ningthikna chu ei chungâ a om. Lemin om naw eila, thilţha thawin, êngâ êng nâihei om dâna om ding ei chang (châng 5-11). Kristain ei nun a danginlam tir chaiin engâ ei om thei.
- c. **Inthliarfihlîm (Efesi 5:11-14):** Piangtharloi nundân angka om ding ei chang tâk naw a, cham sual nih an thilthawhei lak aţangin ei inthliarfihlîm ding achang. Ringloi mîhei rêk chun nupui pasal hom ei innei ding achang no. Changrochu, mî kareng ei hmangaiin an chungâ thilţha thaw ei tum ding achang.
- d. **Mî vârhei angka om ding (Efesi 5:15; Kol 4:5):** Eimani nunna chai lungkhamloia, ei hniang, ei kawlvêla thil i i mo chang hong tung nih mî danghei iţûl, mamawhei chu ei ngaitua ding achang. Ei chungâ thil hong tung ţhinhei ahin Pathian ditzawng chu imo chang a ti, tihei hi ei inngaitua ţhin ding achang, ma achun hun remchang izong nai naiin mî danghei ţangpui dingin ei inpei nai nai ding achang.
- e. **Thlaraua sipa om dingin (18:21):** Thlaraua sip ti chu ni dingin ân sâng luatin nêng ngai mai thei. Achang homin ma hi a chungâ hong tung rise, tiin ringtu chu Pathian

hnianga ân hlân nai nai ðin ding ahang. Ma nun danginlam ahang chai hin Pathian nih ei mihriam pui mî danghei hmangai theina ei nei thei ahang.

1. Insung khura kristian nun om ding dân:

- a. *Nunpa om dân ding (22:25)*: Nupuihei chu pasal laka intulut ding ahang. Ama hmangaipu hnianga intulut chu intak chang naw nia. Chun Krista chun koihranhei a hmangai angka denin pasal chun a nupui chu a hmangai ding ahang.
- b. *Nu nih pa nih nâi om dân ding (16:1-14)*: Naipanghei Pathianin a iphût chu thuawina ahang. Nunghâk, tlangvâl, puitling hom hong chang eila, nu nih pa ei la nei sung chun, ma thupêk hin anê huam. Nu nih pa homin, nâi chu an hmangaiin, Pathian thî nih zirtirna chun nâi chu an hre hol ding ahang. khotlaâng, sikul, koihran hnekin, insung boruak hi a hrat chem ti hi ihawia, insung nun siam hi inngai ding ahang. Ei nundân lungphum mô inngatna chu vântlâng mô putiang mî ihmû thei changloia ei insung huna ân phûm rêt ding ahang.

2. Bawi nih a pu om ding dân: Bawi chu ringom vaika sinthaw ding an changa. Ten ten homa om eila, Krista rongbawlpu ei chang leiin bawi angka dena ringom nih fel vaikan sin ei thaw ding ahang. Machu Pathian thû nê zirtir dân ahang, hoituhei homin an hnuaia thoktuhei chu ringtu an chang leiin ða nih dik vaikan an enkol ding ahang. Anni homin rivana hoitu nih dik vaika mî zong zong in-ang ðangka i ena hmangaitu an nei ti an hawi ding ahang.

3. Khua nih tui ða changna (Good citizen): Kristianhei hi ei omna ram paia mî ða chang ding ei chang leia ei om khotlâng nih ram inhoi vaika nih chawimawi tlâka siampu ei chang ding ahang. Ram chungâ roirêlpuhei hi Pathian ruat an changa. An thû awi ei tia, chawimawi ei ti (Rom 13: 1-17). Rineng hman, revenue tax angka hom ei pe ding ahang. Changrochu, Pathian thû doidâl an chang chun ei doidâl ngam ve tlat ding ahang.

Achangle, kristian nun om dân hrang hrang ei hong zira. Pathian rongbawlna sin ahin ei nun hi poimaw pu tak achanga. Mî khatka chun, Kristianhei nunchang leia kristian changloi puiphain kê om a tia. A poi fê. Mangkachu ahang thei leiin kristian chu Krista zuipu diktak ei chang theina dingin Pathian ni ðangpuina ei hnî ðin ding ahang.

Zawna:

1. Mî danghei rêka ei om hin a poimawa ma ding chun imo a ðul poimaw ahang?
Thungna: Piangtharna, Nun danginlamna.
2. Ringtuhei hi i i lak ahangin mo ei inthliarfihlîm a ngai?
Thungna: Cham sual nih a sinthawna laka nun a hin.
3. Insung nun, koihran nih vântlâng nun ahin a i nun mo a hrât chem?
Thungna: Insung nun.

Zirlâi 22

Krista chun zalenna anê pe

Siar ding: Johan 8:31-36; Rom 6:15-18

Thuvong: “Zalên nin chang, achang homin, nin zalênna chu sual hupna ding changloiin Pathian bawi angkan hmang zawk roi.” (1Peter 2:16)

Tian achun bawi hi an loi om ðina. Bawi cxhu ama thúin a om thei naw a, an bawipui, a pu thú thúin a om zawk ðin. Bawi ngîrhmun chu a tlawma, a sia. Bawi aţanga an suak chun, zalen an changa, mâni thú thúin an om thei ðin. Kristian zalenna chu mâni iawi thaw dinga zalen achang naw a, ma hneka inril ahong chang zawk. Kristian zalenna omzia tak chu: Pathian awi zawng nih dik thaw thei dinga zalenna achang. Ma zalenna hin mawphurna a hawi sa. Vawn hin Kristain zalenna ani ipêk chanchin hang zir ei tia.

- 1. Mihriam chu sual bawia intâng achang:** Setan achun mihriam chu a lem a, a thú thú om dingin, a thuhnuaia bawi ichangin ân tâng tir ta. Ei hril tâk angkan bawi chu ama thúin a om thei naw a, a ditsalam hom a thaw thei no, a pu thú thúin a om ðin. Ma angkadenchun mihriam hi sual bawia intâng hlat achang leiin ama thúin a om thei naw a, setana thuhnuaia i omin sual nih thil ðhaloi thawa thúna hmuna a loi om ta (Gal 5:19-21). Lal Isuan, “Tupai thilsual thaw chu sual bawia om achang,” a tia. Eimani lâia hin thil thawsualloi ei om bei?

Mihriam chu sual bawia intâng hnet achanga, mânia intlan suak thei achang naw a, a zalen thei naw a, sual chun ei lungril ditthlangna bawi a siam rêta. Tha ding, fel ding, thianginhlimhei chu hang tum ðin hom siala a thaw thei naw a, sual dên a thaw nawk ðina. Setan achun sual ombeinahei chu zalenna achang angkan ân ngai tir ðina. Mî lempu achang leiin mî lem chu a sin achang hrim. Mihriam i mamaw, ðul tak chu Pathian i awi chu thaw thei dinga zalenna achang. Setana sinthawtheina lak aţangin zalenna ani pe ta.

- 2. Krista chu zalenna ani pê ta:** Sual bawi aţanga suakna chu mâni hratna hmanga thaw thei achang naw a. Krista chu anê sansuak dingin hong naw siala chun, chatuana bawia intâng ding ei chang, mânia insansuak theiloi mî sanpu, sansuakpu inngai ei chang. Krista chun Setan achu a hnê a, sual nih a sinthawtheina zong zong aţang chun ani sansuakin, ama ditsalam thaw thei dingin anên zalen tir ta. Ei thaw thei changloi ha Krosa a thúna nih thoinawknain ani sansuak ta. Mî a thú tâk hnung chun, sual aţanga insua achang ta (Rom 6:7).

- 3. Zalenna râhei chu zalenna dik chun hinkahin râ ân sua ðin:**

- a. Nun thianginhlim:** Sual bawia ei tâng lâi chun thianginhlimna ei nei thei no. Mî tupai sual bawi aţanga a suak chun, nun thianginhlim a nei ðin. “Changrochu sual aţanga insua nin changa, Pathian bawi nin chang tâk hnung chun thianginhlimna nin insua” (Rom 6:22).
- b. Pathian awi zawng ithaw:** Ma nunna inmak, Kristaa zalenna hi mîin an nei chun Pathian dit dân an hawi chai changloiin an thaw thei ta, an dampui thei. Pathian dit zawng thaw a awi ta zawk ðin achang.
- c. Mî danghei ðatna ding ngaitua:** Sual bawia intânghei chu Pathian nih mî dingin an damna an hmang thei no. Mâni hmasial vaikan mâni dinga damin an om ðina, mâni

bawia an intâng ðin. Krista a zalenna chun mâni thû thûa omna bawia aţangin anê sua a, mî danghei hmangai nih an ðatna dîng ngaitua theina ei loi nei ta ahang. Tuhmanin mâni ðatna mai zong naw rise, changrochu, mî dang dînga ða zong ðiang rise (1Kor 10:24).

Mî tamka chun Krista a zalenna om hi an hawi no. Kristian inti maikan soal bawia nih thûna dân hmû awia an lân tâng rêt ðin. Krista sinthaw chun setana thilthaw ðin nih ei rithla bawia intângna aţangin ani sansuaka lungril taka Isua Krista ringpu chun Pathian dit dân dam thei dîngin zalenna thiltlongpêk, atlonga ei idong chu hmû a ti.

Zawna:

1. Mihriam hi i bawia intâng mo ei chang?
2. Kristaa zalenna ti omzia hang hrilfia ta?
3. Zalenna râhei hi i i mo chang?
4. Bawia ti hi hrilfia ro?

Zirlâi 23

Krista chun hnena anê pe

Siar dîng: Efesi 6:10-18; 2Tim 2

Thuvong: “Tûnhin Krista a ngamna a nê ðhui nai nai ðinpu Pathian hnianga lawmthu om rise. Keimani hmangin ama hawina rimþa chu hmun tina ân thek dar ta.” (2Kor 2:14)

Khovêl mihriam an hong om tir aţangin vân ariin indoina omloi lâi hi a om vai naw a. Sorkar khatkan sorkar dang a doia, an ram inhangna isuta, inhnê a del an tum ðin. Mangkachun, ringtuhei hin ei pial thei riailoi rithla tianga indoina a ei lûta. Eimani hratna mai a inhnê thei hi ahang naw a. Ma indoina ahin ei hnêlma pa hi inka tawka hrat mo ahang ti hi ei hawi a tûla. Ma baka hnena roiinpui tak neipu chu ei hawia, hnena a inei chu ei hmang ve thei dîng dân hom ei hawi iţul ahang. Ei hmêlma chu tumo chang? Ei hmêlma pa chu khori ti ahang ðin, a rihming reng hin a nunchang hom ân lang tir nghâl ahang (Thupuang 19:11; 12:9). Mî lempu, thilthawthei tak, nunrawng tak, vâr vaika mî lem awi ahang. Khovêl hi a lema, a thuhnuai sia a ti (1Johan 5:19). Pathian angka dênna chawimawi nih mî ibiak a awia a, Isua ngêi hom ha, ama (Setan) chu chibai bûk dîngin ân thlêm ha (Matt 4:8-10). Pathian nunchang inţawmpui awiloi nih hmangaina neiloi apai chu Setana ibiak ahang (1Kor 10:19-20).

Hmêlma pa sinthaw dân:

- a. Setan achun Bible thûhei hi ringtlâk ahang no ti anên ring tir a tuma. History ei en homin Bible inboi tum hin ân bei ðin ti ei hawithe, changhomsiala, Pathian thû hi rithla dînga “khandai bê inhnika nei, thû dam nih sinthawthei ahang tlat leiin Setan achun ân hnê naw ahang” (Hebrai 4:12). Isuan thlêmna a tong lâi han Pathian thû hmanga a inhnê ahang ha (Matt 4:14).
- b. Mîhei hi inremloi, inçikloia inomtir a tum ðin. Uite hi an hmur ei insik tirna dîngin a ring ei hmana, ei insik tir vu vu chun an insual mai ðin. Mangkadenchun, Setana hin ringtuhei kara hin inngeiloina, inhuatnahei hi a siama, kachun ringtu nih ringtu chu ei inthawsual tham ðin. Setana sinthaw dân hi inhuat om tak ahang. Ei hawi Chiang dîng ahang (Efesi 4:25-27; 2Tim 2:23-26).

Ei Lalpa hnene: Ei hmêlma Setan achu eimani rithla hratna nih sinthawtheina maia ngam chi ahang no ti ei hril tâka. Ei Lalpa Isua Krista chun a thîna nih a thoinawkna hmangin Setana nih a sinthawtheina zong zong chu a hnê tâka. Setanan hnena chu chang dinga ân ngai laiin kros hmangin Lal Isuan ngamin ân hnê ta. A sinthawtheina zong zong chu a siat pêk rîta, Setana hi ei hmêlma tlawm tak ahang ti hi ei hawi mai ding ahang. Ma hnena chu Lal Isua ringpu mî tupai ta ding ahang. Ama ei ringna leiin Krista hnena, ngamna chu ei ta ei inchang, ei hnianga a om, mâni chu inphatin, sual kalkhalin, nîntin a kros inpuin a hnung ei zui ding ahang (Mk 8:34-48).

Rithla tianga ei ralthuam: Indoina chun hnena ei nei tir theina dingin hmangrua ani pêka. Ei Lalpa hin ei invêngna ding hmangrua ihom boiin ani ma no (Efesi 6:11-17). Hmêlma hnena dinga hmangrua ani ipêk chu Pathian thû, rithla ngunhnam, khandai bê inhnika nei ahang. Ma hmang chun eini thalâihehi hom hin sual sinthawtheinahehi chu ihnê tir ei ti. Maleiachun, Pathian thû hi ei zira, ei hawithiama, ei hmang thiam chu a poimaw ahang. Sual dinga thlêmna a ei inlîr mai naw a, hnet vaika ngîrin hmangrua ei ta hi ei hawi mai ding ahang (1Kor 10:4).

Achangle, eini Krista zuipuhei hi sipai huaisen, hreom tuar dinga koi ei changa (2Tim 2:1,4), nun innêp, bei vaika om dinga koi ei chang no. Mangkachun, ma indoina ahin hnetu ei chang ding chun, khovêl ombeina, nunghâk – tlangvâl om thiamloina a hei hin ei inhnawm ding ahang naw a, Krista achun hnena chawipu ei chang ta hawiin hnet vaika, insiat chelloi khopin ei ngîr det ding ahang.

Zawna:

1. Hmêlma pa sinthaw dân kong inhnika ha hang hril ta?
2. Setana inhnê dinga hmangrua tha chu imo chang?

Zirlâi 24

Krista chun mawphurna anê pe

Siar ding: Matt 25:14-30

Thuvong: “Maleiachun, mî tinin mâni chanchin Pathian hnianga la hril ei ti.” (Rom 14:12)

Ei omna khovêl hi in-ang rît ei changloina hmun ahang. Thenka inchang tak tak an changa, thenka rochu inriang ei chang. Thenka an vâra, thenka chu intlaw fê fêka an chang. Mî hrisel tak nih mî hriselloi tak tak, chun hrat nih hratloi tak an om. A hrat hrat ngîrsuakna, “A rû innoi noi suak” ti tongbâi angka omna khovêl ahang. I ihom changsia, Bible ni hril dân chu, “Mîtinin ei omdân a sia, a tha chu Lalpa hmâa lân tlung pak ding ei chang. Ma hin mawphurna lian tak ei nei pak ti Chiang vaikan anên hawi tir.

1. **Mawphurna ei inei chu imo chang?** Ei Bible châng siar ahan, hoitu khatkan siahlawhei hnianga mawphurna a ipêk thû ei hawia, an sin thiam tawk ang angkan sin pêk an changa. An sin report hom la pê pak ding an chang. Ma sin hi anmani ihlaw suak hom ahang naw a, an hoitupain a koia, a ipêk dar an chang.

Siahlaw khatka hnianga talent 5 a pêka. Khatka hnianga talent 2, mî dang khatka hnianga talent 1 a pêka. Mahi dusak bîk a neina thûa in-angloia a isiam ahang naw a, an thaw thiam ding dân ang angka a ipêk ahang.

Pathian hin mimal tin hi ani hawi Chiang Rîta. Ei hratna nih theinahei hi a hawi Rîta. Mangkata thaw dingin mawphurna anê pê ðhin. A poimaw tak chu mawphurna ani pêk ðiang ahin ei ringomin ei mawphurna ei zoi mo ti hi achang. Ei sinthaw dân chu a hmâa ei lân tung Rîta dingin achang. Maleiachun, fel nih ringom vaika sin ei thaw hi Pathianin a awi. Pathianin thilpêka malsawmna ani indonghei hi a ðat thei angka chema ei hmang hi a awi achang. Izaka mo ei dong tia a hroi a tam thû hnekin ei idong dong hi inkan mo ei hmang. Inkan mo ei thaw ti hi a poimaw zawka, machu ei mawphurna achang.

- 2. Mâni chanchin intlung:** A pu a hong tung chun, siahlawhei chun an sinthaw ðiang report an pêk a. Talent 5 nih 2 dongpu chu an mawphurna angka an va sinsuaka. An pu homin a loi inpâka (châng 21). Talent khatka inkolpu chun a thaw ðat pêk naw a. Ringomna thlasam achanga, a mawphurna a sin pei no.

An chanchin an pu hmâa an report ðiang angka hin, eini hom Lalpa hmâa ei chanchin la hril ding ei chang. Hlim vaika a hmâa ei ngîr theina dingin ei sinthaw ei zoi ding achang. Pathianin mawphurna ani ipêk ahin dik vaika ei thaw chun mî danghei dinga malsawmna intlung a tia, tiklâi lâi homin mahei chanchin ihril izak naw ning.

- 3. Lawmhman ei dong ding:** Ei thil neihei hi Pathian ni ipêk Rîta achang, ani chun tamka anê pê belsap ding achang. Pathian chu tu ta hman achang naw a, mâni sinthawa ringom nih ani inkoltir chung a ringom chu tamka a pê belsap ðhin. Ei om dân nih ei sin dân angka zelin Lalpa chun ma khovêla nih nakan homa lawmhman ni pê a ti.

Pathianin thil tamka ani ipêk nih talent sintheina ani ipêk hi sual sinthawna dinga hmangloiin, chatuana dinga ei inpungtir ding achang. Pathian hmâa ani ipêk nih ei loi inpung tâkhei chung a lawmhman tamka ani pek belsap ding rêk ei dong theina dingin, eini ðhalâihehi hin hratna ani ipêkhei ahi ama chawimawina dingin ei hmang ding achang.

Zawna:

1. Pathianin i mawphurna mo ani pêk?
2. Pathian hmâa eila report pak ding ha imo achang?

Zirlâi 25

Krista chun anê koi

Siar ding: Luka 9:23-26; 14:25-33

Thuvong: Ma hnung chun ani chun an rêngka hnianga, “Mî tupai anê zui awi chun mâni inphat rise. Nîntin a kros pu rise. Chun, ni zui rise.” (Luka 9:23)

Krista ni koina hi ei ikapai kalkhala ama zui dinga koina achang. Koina roiinpui, koina insâng nih titak zeta koina. Rineng nih rivan thuneina zong zong neipu achang. A koina ei idong hi anê koipu thû thû inngat achang.

- 1. Anê koipu chu:** Kum 2000 a ral tâka, Isuan ama zuipuhei chu ipai kalkhala izui dingin a loi koi ðan tâka, ma koina chu vawn ari hin a pangai nai a la chang.

Anê koipu Isua hi Pathian, ðafamkim achang leiin a koina hi ngainêpin ei ngaita thei no. Ani chu thîna homin a ngam no. Ama chai hi thlân aţanga thoinawk omsun

achang. Isua Krista chun, Ki hnianga hong unla, ki ringkol bât unla, ni zui roi, tiin anê koi (Matt 11:28-29). Ani koina hi inkan mo ei ngai?

2. **Mâni inphat dinga koina:** Lal Isua hin ama zuihei dingin ombeina thû a tiamno. A koina dongpu zirtirhei chun an nunna an chân achang. Zirtirhei hnianga chiang vaika a hril angkan ei hniang homa a hril. Intakna nih thîna hial hom tong thei ei chang ti anê hril. Changrochu, ei hnianga om mai dingin ân tiam (Matt 28:20).

Lal Isuan a ikoihei chu inphat dingin a tia, machu thil dang changloiin mâni nun inphat ding achang. Ma omzia chu mâni nunna chung a thû nei ta loiin, Lal Isua chu ei nunna thunei pua ei hmang tina achang. Nga inhnika nih baitlêp ringaka hmanga mipui 5000 ân fâk lâi han mî tamkan ama an zuia, changrochu, an zuina san a dik no ti a hawiin ama zuipuhei om ding dân a hang hril pêka, machun mî tamkan an kalkhal (Johan 6:20,26,65,66). Isua Krista zui hi khovêla mî langsâr, milian, chang tuarna nih ei ichân om ding achang zawk. Machu ei nun hin tîsa angka chun a awiloi achanga, maleiachun, Isua zui ding chun ei nun chu ei phat ding achang.

3. **Kros inpu dinga koina:** Mâni kros inpua izui dinga koi ei chang. Kros ei put ding chu imo chang ta a ti? Kros chu ei nunna intakna nih buaina hong om thînei mai hi achang no. Kros chu tuarna, hmualinphoina nih thîna achang. Machu Lal Isua ei ring leiin ei tuar ngam ding achang. Lal Isua izuipuhei chun nîntin mâni kros chu inpua ei zui ding achang.

Entirna hmangin hang hril eila: Tlangvâl khatka lekha thiam insâng hin khua khatka tia sin a hong thaw a. Ma khua mî, ama hnêka lekha thiam nih langsâr awihei chun an hong itsikin an doidâla. A insunghei chun a sin hnêka inhniam olsam zawk chu thaw dingin an zawma. Changhomsiala, ma tlangvâl chun ma khua isin chu a tak vai homin Pathian koina achangin a hawi tlata. Nîntina intakna tong vuka hom chun a sin tir chu a tuma. Mahi mâni kros inpu omzia chu achang.

4. **Isua zuipuhei lawmhman:** Isua Krista zuipuhei lawmhman ding chu mangkahin hang târlang eila:

- a. Chatuan damna (Lk 18:30; 1Johan 2:25).
- b. Krista ompuina (Matt 28:20).
- c. Thlarau sandamna (1Peter 1:9).
- d. Tidudana (2Tim 3:12).
- e. Krista rêka roirêlna (2Tim 2:12).

Imo ei hong izir tâk chu? Lal Isuan ama zui dingin ei rengkan ani koia, a koina chu idong dingin mâni nun inphata nîntina mâni kros inpu dingin ei inbuatsai ding achang. Intakna nih hreomna kêr homa ama ei zui tlat achang chun, lawmhman roiinpui tak eila dong ding achang (Rom 8:18).

Zawna:

1. Lal Isuan i thaw dinga ani koi?
Thungna: Ama zui dingin anê koi.
2. Mâni inphat hi itina mo?
Thungna: Mâni nunna chung a eimaniin thû nei taloia Isua chu thu innei tir, tina.

3. Kros inpu omzia imo achang?
Thungna: Intakna nih tuarna homa Isua zui, inthlalo.
4. Krista zuipuhei lawmhman chu imo?
Thungna: Chatuan damna, Krista ompuina, Thlarau sandamna, tududana, Krista rêka roirêlna.

Zirlâi 26

Krista chun anê thunun

Siar ding: Hebrai 12:1-12

Thuvong: “Ki nâipa, LALPA thununna chu hmusit naw inla...” (Hebrai 12:5)

Hebrai 12:1 ahin a hmâ bung 11 thû ha ani hril non a. Bung 11 a mî roinpui, inpâk loi hlawhei hin intakna hrang hrang an loi tong tâka, ma intaknahei chu an nun siam thatnain an hmanga, an hrat tira, an ti famkim achang. Mî thenka chu harsatna ațangin an bei a donga, an ning a thika, siatpuina hialin an hmang thin.

Tlangvâl khatka chu a exam a fail lei achun nansa vaika ithaw tha nawk dingin a lungril a siam thata. A bei a donhg naw a. A hmasapu ding chun a hlawsamna chai a loi chang. A uhnung pu ding chun a ihlawsam chu hlawtlinge na dinga tumna pepu achang.

1. **Insiamthatna dinga thununna:** Ei nunin intakna tamka a itong thin hi eimani insual lei nih ei famkim tawk naw leia ei itong tamka achang. Achang chung Pathianin nansa vaika nê thunun a awi thin (7-10). Paul a homin a nunnain intakna lianka a tonga, machu laboi pêk dingin Pathian hnianga a hnî thin. Changhomsiala, Pathianin machu a laboi pêk no. Ama nun dinga hratna ding a loi chang zawk ti a hawisuaka, a hrilsuak ta zawk (2Kor 12:7-10). Paul an ma thununna hi a hong hawi Chiang chun ân phunchiar no. A pom nghâl achang. David achun, “Ki nunna hi a siamthat thin, ama rihmîng leiin felna lampuia a nê thui thin.” a ti hom hi harsatna hmanga siamthatna chang a ti (Sâm 23:3). Ei nunna a vanduinna, hlawsamna, intakna hong om thinhei hi Pathian chun ei nunna siamthatna dingin a hmang thin. Dik nih thianganhlim vaika ei om hi anê awi achang.
2. **Suapui unai inzomna hmanga thununna:** Ei natna tamka hi khovêl sual nih famkimloi leia natna, inlemnna, inhuatna rama ei om lei achange. Mîtin dingin a bîkin sualna doidâl tumpu ding chun intak tamka tong a ngai leiin, Pathian lawm ding dâna dam tum chu intak vaika achang.
Pathianin directin ani thunun thin, ei mihriam champui nih suapui unai hmangin anê thunun dên thin. Josef a hom han mangkata harsatna chu a loi tong (Gen 37:2-4). Naipang tha achang leiin a pa Jakob homin a dusak bîka. Changrochu, machu a unaiheiin inhuatna dingin an hmang pêk. Potifar a nupui insual lei nih uain pepu hmanginloina leiin hreomna nansa tak hom a tuar. Pathian inlawm tir tum fê naw siala chun, ma intakna tamka hi a tong naw mai thei. Changrochu, mangkata intakna chu lawia, tuarloia omloiin, a tong ta rît zawka. Mîheiin Josef a chunga thil thaloi tak tak an ithawhei chu mî dang dinga thiltha tiang hrilna dingin Pathianin ân hmang tir ta zawk achang.
3. **Thanglian dinga thununna:** Thununna hin a itum tak chu thangliana achang. Ei nuna intakna, thlêmna, fiana, lungriangna, beidongnahei hi vârna nih hratna, Krista a thanglianna nê pê dinga hong om an chang thin (2Kor 14:17; Heb 12:11). Damsung

nunna harsatna, fiana tong ngâiloi mî chu ringnaa hratloi tak mî an chang ðhin, hnetna tak hom an nei ðhin no. Ritu thing hnek chun tlâng chung thing chu a khir zawk ðhin angka achang. A san chu tlâng chung thing chun thlî, thaivuaïn a isêm, nîsa hom a tuar tam lei achang.

- 4. Thununna râhei chu:** Thununna chun râ inditom tak tak ân sua ðhin:
- Nunna a siaþha ðhin.
 - Pathian rêka inzomna ân hnet tir.
 - Nunna ân ðhanglian tir.
 - Vârna, hratna, esêl theina anê pê (Heb 12:10b)

Ei nuna intakna hrang hrang hong tung ðhin hi eimani felloina mo, mî dang leia hong tung achang thei. Mahei chu ringtu ei chang leiin pânlak vaikan ei hmâ tawng ngam ding achang. Pathian chun ei nunna siam ðhatna nih intuai ðhatnain a hmang rît ðhin achang.

Zawna:

- Thununna râ inditom tak takhei ha hang hril ta?
- Pathian thununna ei itong tâkhei chu loi hril hoi rei.

Zirlâi 27

Krista chun anê siamthar

Siar ding: Galatia 6:14-16

Thuvong: “Thîhei chu ðuai theiloi dinga inthoiin la om an tia, danginlamin om ei ti.” (1Kor 15:52)

Mihriam hi mâni châng dân dân lung awi tawkloi, danginlam dap iawi ei chang paka. Lal Isua homin ma rineng nih rivan a khin ei danginlam pak hi a awi achang. Vawna ei zir ding hi Pathianin a mîhei a danginlam tir rît ding thû ei zir ding achang.

- Siam tharna thutiam:** Mî tupaiin ða taka an ngaitua chun mâni nun nih mî danghei nunna hom hi siam thar inngai ei chang ti chu hawithei a ti. Mihriam hi سوالنا hrang hrangin a sipa, ei ithaw nih ei ingaitua hin سوالنا ei thaw ðhin. Pathian mithmû achun ifel, iþha nih thianginhlim reng ei boi. Maleiachun, Pathian mî mo, Pathian ram mî mo ichang ding chun siam tharna, danginlamna inngai ei chang. “Lungril thar nangni pê kê ti,” ti thutiam hom ei hmû (Ezekiel 36:26). Mahi thutiam lawm om, mihriamin ei iþul nih poimaw tak chu achang. Rineng thar nih rivan thara lût ding chun siam tharna ei iþul poimaw achanga, siam thar ei inngai.
- Kristaa siam tharna chu:** “Mî tupai Kristaa a om chun thilsiam thar achang” (2Kor 5:17) tiin tirkoi Paul an a hril. Lal Isuan, “Mî a piangthar naw chun Pathian ram a hmû thei no” a tia Johan 3:3). Chatuan hremna laka ei zokna dingin Krista chun kros thîna a loi tuar tâka. Mabaka, soal sinthawtheina laka nê sansuak tir dingin thîna aþangin a thoinawk ta. Krista chu Lal nih Sandampua ei pom hin ani sansuakna sinthaw inmak chu ei nunna a hong tunga. Krista chu ei ring leiin siam tharin ei om ðhin.

Mangkata Kristaa sandamna pêka ei iom hi ei tawpna a la chang naw a, thilsiam thar ei changna bul ân ãan chai achang. Paul achun, “Mihriam thar chu nin inthiam ta ha. Ani chu a siampu angpui hawinain siam tharin a om,” (Kol 3:10). Ringtu ei hong chang hin rithla inthiang ani hong ompui, ei sung tiang nunna a siam ãa ãin (Johan 14:16-17). Rithla Inthiang chun sual sinthawtheina ân chãia, Krista angka iom dingin ringtuhei chu ân ãanglian tir ãin. Mangkachun rithla inthiang rãhei chu an nuna a hong inlang suak ãin (Gal 5:22-25).

- 3. Siam tharna hong famkimna:** Ringtuin a damsunga a ãong roiinpui tak chu danginlamna, Kristaa siam tharna hi achang. Mahin machu a la kipin a la famkim no. Khovêl famkomloi, sualna hmun ahin ringtuhei chu an la famkim naw leiin a lân buaitir ãin. Famkimna ram inngaiin a ãap ãin. Pathian thil remruat roiinpui tak chu mihriam hi a puma, a taksa, a lungril nih a rithla siamthar famkim hi achang. Krista thoinawkna sinthawtheina chun atuna ei taksa ãuai thei hi ãuai theiloia a siamthar ding achang. Atuna ei taksa hi chun a hlui chai a pana, hratloi tirin a oma, thã a pan tir achang. Atuna ei hlim ei lawmnahei chu ãapna rêk ân pol nok ãina. Siam tharna kip ei dong tik chun natna, lungngaina, thãnahei hi om ta naw ni. Itik nã mo chang chun ma siam tharna famkim hi ringtuheiin la dong ei ti (1Kor 15:53).

Zawna:

1. I leia mo mihriam siam tharna ei ãul?
2. Siam tharna hi inkan mo mihriamin a dong thei?
3. Siam tharna famkim nã kip chu itikin mo hong ãung a ti?

Zirlãi 28

Kristaa inpumkhatna

Siar ding: 1Kor 1:10-18

Thuvong: “Unãihe, tãnhin ei Lalpa Isua Krista rihmãngin nangni kê ngên hi. Kachun, nin rêngkan thã khatka hrilin, nin lãia inãhenna reng om naw rise. Changrochu lungril hmunka nih ngaituana hmunka inpuin, ãhavaika inzomkhawmin om roi.” (1Kor 1:10)

Pathian hin mihriam hnianga thilpêk tamka ani pêka, ma lãia poimaw tak khatka chu inçham theina, ãian inngaitheina hi achang. Bible ahin ei enton ding inãhian, inçham ãa tak tak ei hmã. Entirna dingin Jonathan nih David, Mosi a nih Joshua, Elijah nih Elisha. Inçham kom ãa hi a poimawin a ãul fê homin ma ine ding chun inãhenna lungril hi a om thei. Mã ãhenka chun anmani inrempui, inmilpui hlekka chai an inkoma, mã dang an ngaisak ãin no. Ma angka chu pawl (group) inãhenna lungril a siam ãin. Ma angka hi pawlhoi sinthaw a nên innawi, ân ãuang tir ãin no. Korinth koihran ahin inpumkhatna lungril a hong chãia, koihrana inãhenna a hong om.

- 1. Korinth koihrana pawl hrang hrang iom chu:** Koihran achun inçham komna a la om homin mãni hmasialna a loi om ãak leiin intakna tamka a hong om. Intakna hong iom hmasak chem chu pawl inãhenna achang. Tu pawl hlek mo tia ãang bãk awina a hong om chun inãhenna a hong om mai achang. Ma angka inpumkhatna a hong om ãak naw han Paul a lungril nasa takan a na. Inpumkhatna an nei theina dingin Paul an nansa fêkan ân bei. Ma nagka pawl hrang hrang hong om awina lungril chu:

- a. Mî thenkan an itui bîk nih a iuar bûk om leiin.
- b. Mî thenka chun hoitu an idit bîk a om lei achang.
- c. Inzomna tha a nei pak naw leiin.

Paul achun Korinth mîhei harsatna chu a ngai poimaw êm êm a. A hranga om awina lungril an inei hi a boi phot chun thil dang nepnawihei hom boi a ti a hawia. Paul achun inthenna lungril neihei chu a dema inthenna a om chun rithla malsawmna a om thei no.

Ma angka thil tiom hi vawn ari hin koihrana a la om thin achang. Mihriam chu zui bîk mo, indit bîk mo neina hmun achun pawl inthenna chu a hong om thei. Tuhei mo chang chu inkom awiloiiin mo an oma, dikloi vaika homin an insoisêl thin. Ma angka mî hi tîsa mî an chang Biblein ani hrila. Rithla Inthiang dem an kâi achang.

- a. Mî vâw pawl: Korinth koihrana pawl khatka chu “Apollo a pawl” an inti. Apollo a hi thuhiril thiam tak, rihming inthang achang. Lekhathiam insang hom achang sa. Maleiachun, mî vâw pawl an chang. Apollo a pawl chun ikapai hawi rîtin an inngaia, “Kifa pawl” chu an hmûsit thin. Khiangka tiang chun a hoitupa Peter achu lekhatiamloi nih mîhmawl mai achang homa Pathian sinthawtheina a dong leia an inuangpui thin. Lekhatiamloi, mî naran chang hom siala Isua han a zirtirhei lâia a hoitupa hleka a ihmangpu achangna nih rithla thil lama thil achun an inuangpui. I ihom chang sia Lal Isua chun ma angka thil hi tha a ti no. Apollo a pawl Kifa pawl chu pawl dang hneka an that bîkna ding ihom a boi.
- b. Mânia fel inti pawl: Korinth koihrana mî thenka chun “Krista pawl”, Paul a pawl inti hom an om a. Mahei hom hi mâni tha nih fel inti pawl an chang. Ma khovêl hoituhei thû hi an awi naw a, an zawm hnuam no. Isua Krista chu hruaitua an ipom achang. Mî danghei hnekin sakhua hawi bîka an inngai.

Ma pawl hi ringtu lâia ei om ve thin changin ân lang. Mî vân langhei chu eimani angka om ve dingin ei beiseia, an om naw chun nansa vaikan ei soisêl thin. Ma angka pawl hi mâni ifel nih thaa inngai “farisai” angka an chang. Mahei chu a thapu chema inngai hi Pathian huat zawng achang.

2. **Krista a inpumkhatna:** Lungril neia inzomkhawm hi a thianginhlima a bei, maleiachun achang Lal Isua dit zawng tak achang. Koihran pawl hrang hrangin ei pawl changna inhawi thiam thawa, sinhoi theina tha tak tak ei nei tâka, mahei hi a mawia a tha êm êm. Mî danghei rêka inpawlana, dit dân in-ang, sinhoina hi Lalpa dit zawng tak achang. A dikloipu chem chu koihrana hin inti bîkna hlek inneina, ei inpumkhatna nih ei sin hoina inti bîkna, pawl bîk intina omhei hi achang thin. Korinth koihranhei thil thaw dikloi sualna angka tia ilût ve hi koihran lâia hin a tiom achang.

Zawna:

1. Korinth koihrana pawl hrang hrang iomhei ha hang hril ta?
2. Koihran a loi inthen theina san hril ro?

Zirlâi 29

Rithla tianga puitlingna a poimaw

Siar ding: 1Kor 2:1-3:8

Thuvong: “Rithla mî rochun thil ipai a hawifia ðin. Ani rochu tûhomin an hawifia thei no.” (1Kor 2:15)

Pathian nî han korinth koihranhei harsatna thû ei hong zira. An harsatna san tak chu korinth koihranhei hi rithlaa an puitling naw lei achang. Naipang sia angka maiin mâni pawl pawl chai an hawia. ðhenka rithla thilpêk loi donghei hom chu rithla mî chang bîka inngaina an nei dena. Tõng dang danga tõng theiin an inngaia (1Kor 13). An ngaisanghei hom chun, mî danghei rêk an om hoi thei tâk naw leiin an nîntin nunna an insâng lêm naw a.

Inka mî mo an chang ti enna inthumka: Korinth koihranhei chu i angka mî mo an chang ti inhawifia siala ti Paul a hin a awi pêk êm êm a. Hlimena in-ena fia vaika ei inhmû angka hin an hmû tir a awi a. An mî chang chi inthumka chu:

- a. Khovêl mî: Khovêl mî chu Isua Krista hi Lal nih Sandampua la pom ve loi, Isua hnianga lân pe ve loi hei an chang. Khovêl mî chun ama ân ngaisaka, Krista iring chu inlemna inthlawthlâk maia ân ngai ðin (1Kor 2:17). Pathian chu rithla chaia hawi thiam achang leiin khovêl mî chun an hawi thiam hrim no. Khovêl mî chun khovêl dân mo, anmani i awi nih ngaidâna om an awi ðin. Rithlaa piangthar an la chang ve no.
- b. Tîsa mî: I angka omhei hin mo tîsa mî an chang? Mahei hi chu rithlaa piangtharna nei tâk, an nunnain Krista chu thuneipua hmang hnekin tîsa tianga an hruaituhei thû an inneitir zawkin an zui ðin. Rithlaa ðhanglianloiin tîsa dân angkan an oma. Setana nih Pathian sinnaheia an om ðin. Khovêl inhnika hmang kop itum angka achang, kristian chang chu an awia, piangthar hom an awia, changrochu, an nunna a rithla inthiang chu thuneipu an inchang tir no. Kristian inti nghâla tîsa mî an chang ti hong suaknahei chu: An lâia itsikna hi ramsa hai tak angka achang. Koihrana inpumkhatna a siata, inthenna a hong om ðin. An lâia insual inkhal nih indoina a om ðin. Intibuai, insual, inkhal hi rithla nun nih mihriam nunna homa hin puitlingloina inlangtirpu khatka achang. An lâia inthenna a om. Inthenna nih intibuaina hmuna rithla inthiang a sin thei no.
- c. Rithla mî: Korinth koihrana mîhei hi chi inthumka tia, ân thumna hi chu rithla mî an chang. Ma angka mî chu a nunna zong zong a puma Isua hnianga inpe mî an chang. Paul achu ma angka mî chu achang. A nunna a pumin Pathian hnianga ân pêka. Krista dînga dam chai a itum achang. Mahi ei nun ding dân dik tak, Krista in anên hruai a tum dân chu achang. Matak aţang chai hin mîin Pathian awi zawng a thaw thei. Pathian dit dânin rongbawl ân thei. Rithla mî chu a ðhangliana, tîsa mî rochu a ðhanglian thei naw a, tîsa mîin a om maia, machu ðiom achang. Tîsa mî chun Pathian an inlawm tir thei no (Rom 8:8). Kristian puitlingna dong dingin mâni inthunun a tûl achang. Rithla Inthiang chu eimania sin a thawa, nêh hruai dînga ei inpêk phal ang angkan ei rithla nuna piangtharna nei thei ding ei chang.

Rithla mî chun khovêl rithla lam thilhei chu hawitheina an nei ðina. An kalna ding lampui an hawia, khovêla hin an nunna chu omzia nei tak, mumal nei takin an om ðin. Rithla mî, mî puitlinghei chun Krista lungril an puta, an nunna a Paul a hrilna inditom tak tak an insua ðin (1Kor 2:16; Gal 5:22).

Achangle, mî nundân chi inthumka ei hong ihril tâk ahan, inka mî chem mo ki chang vê? ti mânia inenfia a tûl tak achang. Hlimena fia vaika ei inhmû thiam angkan

mâni mîzia inhmûfia thiam eila, lawm tak chang a ti. Ei ngîrhmun tianga hin Kristain thanglian dinga anê dit dân ihawia, rithla tianga puitling chang dinga ei inbuatsai hi a tûl.

Zawna:

1. Mihriam nunna chi inthumka ei izirhei ha i imo chang?
2. Tîsa mî, kristian intihei omdân kong inthumka han hang hril ta?
3. Thlarau mî chu i angka mî mo achang?

Zirlâi 30

Pathian chun lungril tiang a en

Siar ding: 1Kor 3:9-23

Thuvong: “Changrochu mî tinin a bawl dân achun fiminkhur rise.” (1 Kor 3:10b)

Foundation (Lunghum) dik: Paul an koihran chu Pathian In bawl, tiin ani hrila. Ma In bawl thû achun fiminkhur dingin ani hrila (3:9). Mîtin a bawl dân ding achun fiminkhur rise, a tia Ma In bawl omzia chu lungril dik vaika thiltha thawa, Pathian rongbawlina hrang hranghei hi achang. Ei nunna hi fiminkhur vaika ei oma, Pathian roiinpuina dinga pom tlâk rongbawlina ei inhlân a poimaw achang

Isua Krista ei nei aţang chaiin kristian nun chu eimania ân ţan a, ama ta ei chang. Isua chu rongbawlina dinga lunghum dik tak chu achang. Ei nunna hi Isua hnianga ei inhlân rît naw chun lunghum dik phûm hnung homin rongbawlina pomtlâkloi ei inhlân thei achang. Korinth koihran hom hi lunghum dik tak phûm tâk achang homin, an koihrana hruaitu – Paul, Apollo, Peter anmanihei chung a ringna ân nghata, Isua Krista, lunghum dik tak chu an innghatna dingin an hmang naw leia harsatna tamka an tong zawk achang.

Mî thenkan Kristaa In bawl vû a an inngai lâiin, koihrana an loi ringomna mo, anmani koihran pawl mo, hoitu roiinpui hlekhei chung a an loi innghat ţhina. Ei nunna innghatna dinga lunghum dik tak chu Krista chai hi achang, thil dang reng reng chu innghatna dinga hmang ding achang no.

- 1. In bawlina dinga hmangruahei chu:** Paul an In bawlina dinga hmangrua tûl hrang hrang ani hrila (3:12). Ma hmangruahei lâia poimaw inthumkahei chu:-i) Rangkachak, ii) Tangkarua, iii) Lunghman tamhei hi an changa. Mahei hin kristianhei rongbawlina, se viakloi a tloi nih fiana hom idiar chel, ituar chel ân entir. Hmangrua inthumka den chu:- i)Thing, ii) Sûl, iii) Bû pawl achang. Mahei hin pomtlâkloi, fiana thlî thaivua diarloi, hun sawt diarloi sinthaw nih rongbawlina chu ân entir. Isua Krista neipuhei chu thiltha thaw ding ei changa, ma thiltha thaw chu ei omna ei rongbawlina ding achang (Efesi 2:10).

Isua Krista chu Lal nih Sandampua pom apaihei chu Pathian roiinpuina dinga thiltha thaw ta dinga beisei ei chang. Ma chai bâk homa Pathian chun ei lungril tiang a ena. Sin ei ithawhei chu idinga ei ithaw ţhin mo achang ti ani hawi pêk rîta. Itik mo chang chun ei sinthawhei kapai hi, idinga ei ithaw mo, ilungril inpua thaw mo ei chang ti Chiang vaikan ani lân hmû ding achang.

- 2. Lungrila dikloi:** Mîtin sinthaw chu la lang rît a ti (1Kor 3:13) ti achang. Nîntina ei lungril put dân nih thilthawhei chu la lang rît a tia, aruka thaw a om thei naw a. I ang angka ţa nih tam thaw eila, ei thawna san, lungril a dik naw chun, lawmhman chu chôn

hrim ei ti. Pathian chun ei lungril zong zong a hawi suak rîta, a hmâa ihom thup thei achang no. Pathian mithmûa ei lungril put dân a dik naw chun, a roirêlna meithumpui chun ei sinthaw zong zong, ei rongbawlna zong zong chu a la kângral ding achang.

3. **Tumna dik:** Lungphum dik tak chu – Isua Krista achang ti Paul an ani hrila (1Kor 3:10). Machu ei nunna innghatna ding chu achang. Matak aţang chun ei kristian nunna bang hi ei sung ding achang. Thilthaw dân dikloi chung a lungril dik isia hom ân thei naw a, ma angka dên chun, thilţha thawna sin zuk hûp dingin, lungril input dân ţhaloi ei sia thei no. Pathian lawm zawnga dam ei tum chun, thilţha thaw tumna nih lungril dik ei nei a poimaw êm êm achang. Lungril ţha nih tumna dik tak neia, thilţha ei ithawhei chu fiana meithumpui nih nîsa homin ise thei naw nia, lawmhman chôn ta naw ning (3:14).

Rongbawlna kângral mai theiloi, Pathian mithmûa pomtlâk ei nei theina dingin lungril ţha nih tumna dik inei a poimaw achang.

Zawna:

1. Lungphum diktak chu imo achang?
2. I angka hmangrua hmanga In bawl a kângral thei?
3. Kângralloi ding rongbawlna ţha nei thei dingin imo poimaw nih ţul tak achang?

Zirlâi 31

Krista nun dik

Siar ding: 1Kor 6:1-30

Thuvong: “Nangni chu hmana inchawk nin chang. Maleiachun, nin taksa nih nin rithla Pathian ta chun Pathian roiinpui tir roi.” (1Kor 6:20)

Tian lâi kum zabi 15 vêl ari han khovêl, ei rineng hi a par duai angka inngai a loi changa. Ân hlûm loi tipu hmasak – Copernicus an iti chu an doidâla, an hnial tlata. Bible nên zirtirna doidâla an ngai leiin an that hiala. Atun hin rochu, mî karengin khovêl hi ahlûm achang ti ei ring ta. Mangkachun, Paul a huna koihranhei ngaidân ha a dik naw a. Ringloi mîhei omdân an lâka, an nundân ang angkan an om ve maia. Kristian nundân ding hawiloi khai an changa. An omdânhei chu a dik naw ti Paul an a hril. Kristian nundân ding dik hom ân hmû tir.

1. **Ringna hi ei nundân hin a hril:** Ei ring dân ang angkan ei om ţhina. Ringna hi nunna ţhutpha, inkaltirpu achang. Paul a ţongbâi lârfê khatka chu, “nin hawi naw bei?” ti hi achang. Paul ahin Korinth koihran ha a phuna. A hmangaiin a ngaisak êm êm a. Thû inzirtirna hom tamka a nei pui ţhin. Changrochu, a thû inzirtir tamka chu an hawithiam naw in a langa, mak hom a ti ţhin. An nundân a lân hniam êm leia hawithiamloi an changin ân ngai.

Anmani nih anmani kêra inhawithiamloina an neia, buaina an neia. Ma an thubuaihei chu rêlfel dingin ringloi mî, Pathian thû la awiloihei ha an hril zawka. Paul achun ma an thubuai chu ringloi mî hnianga intlungloia, anmani kristianheiin, kristian angkan rêl ţhin dingin a hrila. Ma ding chun an kristian nundân ding ţha taka ngaitua dingin a hril. An rêl thei naw homin, khovêl roirêlpuhei hnianga hrilloiin, dai khala rêlloiin om mai dingin ân zirtir. Intak imo chang fê ei tong lâia, dikloi fêka ei thei ang angka châng hin Krista rihmîng ei hril se ţhin. Kristian ei chang chun, kristianloihei om

dân angka om ding ei chang ta no. Krista ringtu ei changa, ei iringpu Krista chun ei nundân a danginlam tir rît ding achang.

- 2. Nin taksa chu Pathian biak In achang:** Paul achun Korinth koihranhei chu an la ihawi ðinloi tak tak thûhei chu a hrila. Ei taksa hi Pathian biak In, Krista ðangva ei changa. Maleiachun, kristian chun kristianloihei angka maia ei taksa hi hnuaminomna dinga hmang ding achang no. Taksa hi inditna mai ding achang naw a, Lalpa ding achang zawk (6:13) ti achang. Kachun ei taksa bung hrang hranghei hi soal hmangruaa hmangloiin Pathian dam chawimawina dinga ihmang zawk dingin anê hril. Pathian chu ibiak dinga, ama biak Ina ei kal hin, ama chu ei inzak ti ân entira. Mabâka poimaw nai nai chu, ei taksa Pathian thlarau omna hi thianginghlim nih inzakom taka ei va ihmang hi achang (1Kor 3:16-17). Mahi kristian dinga nundân ding poimaw tak achang.
- 3. Nangma ta ni chang ta no:** Paul an Korinth koihrana mimal malhei, mîtin chu, an nunna chu anmani ta achang ta no, tiin a hrila. Mahi poimaw tak achang. Ringtu chu mâni ta ei chang tâk naw a, ei awi angka om thiam ei chang tâk naw a, Krista ta ei chang ta zawk. Mangkahin hang hril nawk eila. Anê siampu ta ei chang. Soal aþangin anê chawka, ei suaka, ani ichawk achang leia ama ta ei chang ta. Maleiachun, anên chawpuin ei nunna chungathunei a awi.
- 4. Pathian chu chawimawi roi:** “Maleiachun, Pathian chu chawimawi roi” ti hi bung 6 thutawpna achang (6:20) mahi ei kristian nun ithaw thei insâng chem chu achang. Ei taksa nih ei nunna hi a puma Lalpa roiinpuina ding, chawimawina dinga ei hmang hneka roiinpuia a om no. Maleiachun, Lalpa chu inpâk ei tia, ei ngaituana nih sinthawin Lalpa chu ei chawimawi lê ding achang.
Kristianhei hi ei hratloina chem chu NUNNA thu ahin achang. Mahi Pathian thu thiam tak mo mî vâf fê hom achang thei. A nîntin nunnaa Krista chu Lal ichangin a lang naw a, a dikna, hmangaina nunhei hi a lang naw chun, Pathian chu ati roiinpuia thei no. Maleiachun, ei nîntin nun chu Pathian chawimawina dinga ei hmang theina dingin ei fiminkhur fê ding achang.

Zawna:

1. Vawna ei zir angkan kristian nun kong inlika ha hang hril ta?
2. Ringtuhei hi ei taksa, Pathian biak In hi i angka hmang ding mo ei chang?

Zirlâi 32

Kristian insung isiam

Siar ding: 1Kor 9:16-27

Thuvong: “Ringloi mîhei rêk inangloi takan ringkol bâf inhmun naw roi. Felna nih dân poisakloina chu imo an zomna? Zîng nih êng chun inpawlina imo a nei?” (2Kor 6:14)

Korinth khuaa kristianhei chun intakna tamka an neia. Paul achun Pathian idit zawnghei chu hrilin, an takna chu inboitir dingin a ðangpuia. Kristianloihei om dân angka om ve mai ðinhei chu koihrana an hong lûta. Innei thûa, kristian insung thûa indon ding nih siamfel ding tamka a oma.

Korinth khua hi rilong lian inngamna hmun liantak ahang leiin hmanginloina, hnuaminomna kong hrang hrang a oma. Mataka mî omhei hi Pathian hmangaitu hnekin khovêl hmangaipu an changa. Mâni ombeina nih roinpuina hi an izong chem ahang. Ma bolinhlawna hin Korinth khua koihranhei chu ân buai chel rêta, a hnê thina. Inneina dik nih thianginhlimhei hom a bolinhlaw tir thîn ahang. Mahei hi kristian insung tha nei hom ân tak tir tâka. Paul achun ma angka soal lak ahang chun inthliarhrang dingin ân fui.

1. Kristian inneina:

- a. Pathianin inneina hi thianginhlim vaika a isiam ahang. Paul an insung chungchanga a ihril hmasak chem chu inneina hi ahang. Inneina chu nupang nih ipa inzomna thianginhlim ahang (7:2). Korinth mîhei chun nupang nih ipa va zal hmun hi an ngainep êm êm a. Paul achun vân koppui zêk zûkloiin, nupui bîk, pasal bîk nei dingin a ti pêka. Mahi insung isiam ding nih hriselna thû homa a poimawin a tûl ti hi atun a hong lang hlek hlek ahang. Aruka vân soalhi soal se tak ahang. Bible inzirtirna rêk ân di ri ai no, ân kal tlat ahang.
- b. Nunpaka chu an ringom ding ahang. Korinth khopuia mî tamka hi mangka ringomna chu neilo, inthenna nih uirena a tama. Mî thenka chun an nupuihei chu poisa hmuna dingin an hmanga. Mangkakhopa nun tirindak hi chanchin tha chu a khap tlata. Paul an nansa vaikan a dema. Inneina hi mihriam iphuachop ahang naw a, Pathianin thianginhlim vaika a isiam ahang, inzak ding ahang, ngainep ding ahang no. Ringtu chang maika ringloi mî angka maia omhei chu Paul achun a dema, ân hua. Paul an Korinth mîhei inneina thû a inzirtir hi eini ding homa poimaw tak ahang. Inneina chu insung inçanna ahang leiin, thianginhlim vaika ei thaw ding ahang ti hi hawi mai ding ahang.
- c. Inthen ding ahang no. Nupui pasal nei hi damsunga ding, Lal Isua inzirtirna ei en chun uirena nih thîna chailoi chu i i homin nunpaka hi a then thei no ahang (Mk 10:8-12). Morinth mîhei chu nunpa hi innep vai vaikan an inthenna, inneina thutiamhei chu an ngainep thina. Kristian chu mangka om ding ei chang naw a. Inneina hi atira Pathian iruat ahang, damsunga ding ahang ti hi ei hawi rêt ding ahang.

2. Nupui pasal inzong ding dân: Thuthlung Hluia nupui zong chanchin inngai bei tak ei hmûa. Ama chu “Ringna pa” an iti hial Abraham ahang. A nâipa Isaak a nupui dingin Rebeka ân zong tir dân nih an inbuatsai dân ahangin eini kristianhei hin ei thaw ding dân inawm tak tak zir ding a om.

- a. Ringna nih ring dân in-ang nei a poimaw: Abraham an a nâipa nupui dingin an hnianga an khovêla ringloi mî lâia nunghâk a zong awi no. An Pathian biak ibe ve, ring dân, thaw dân in-ang mî ahang ding ahang. Mahi Thuthlung Thar nênzirtirna homa a dik tir ei hmû. Hnam dang mo ringloitu nei hin buaina nansa tak a siam thei.
- b. Pathian kaihraina dik: Eliezer, Abraham a siahlaw, bawi chu nupui zonga a f6e ding han Pathian hraina dik a zong hmasak. Tunlâi hom hin mî kâra nunghâk palâi sinthaw ding hin Pathian thuihraina hnâ tonginçai hi tûl tak ahang.
- c. Insung idittlang: Nupui nei dingin mâni idit zawng chai ena zong ding ahang naw a. Mâni insunghei dit zawng hom ngaitua a, insawn intlang a tha. Kristian iinsung hi chun inhril tlang a hril hoi a tha. Pathian lawm zawng ei zongna hin ei insung mîhei dit ve zawng ahang naw chun, indiloia om mai hi nunghâk tlangvâl ding homin a tha.

- d. Thianginhlimna nih mawina ihom inseloiin: Isua Krista ringtu intihei hom tun Setana thlêmna chu inhnêloiin, a châng kama an in-awk ðhin. Biblein sual dang dang hneka a ihuat chu inditna sual hi achang. Sual tamka hi putianga insual achang homin, inditna sual hi chu mâni taksa ngêi chung a sualna achang bîka (1Kor 6:18). Maleiachun, nunpa ei chang hmaka chu a rûka inditna suala thianginhlimna nih mawina hi inseloi ding achang.

Inneina hi thianginhlim vaika achang theina dingin tîsa tiang nih rithla tiang homa thianginhlim vaika vong a tûl. Paul achun inneina hi Krista nih a koihranhei inzomna inentirnain a hril (Efesi 5:22-23). Insung eila siam ding chu Krista thuawina nih ama dit dâna inngat le le ding achang. Mahi a malsawmna ei dongna ding hom achang. Machu eimani mawphurna achang. Nupui pasal inhmangaina chu Lalpa hmangainaa inngat ding achang (Efesi 5:25). Koihran hi Krista rêk ân zom angkan nunpaka chu taksa, lungril nih rithlaa pumka ichanga inzom tlat ding achang (Efesi 5:30).

Inneina hi damsunga dinga kalhmang poimaw tak achang. Pathian dit dân angkan ringtu ve ve ei innei ding achang. Innei hmân ringna nih thuring thûa inhawitonna nei ding achang. Pathian remruat angka inneina ahin insung homa malsawmna tamka ane pe achang.

Zawna:

1. Kristian insung ða siam dingin imo a poimaw hmasak chem?
2. Nupui pasal zong lâia hawi tûlhei ha imo chang?

Zirlâi 33

Kristian mawphurna

Siar ding: 1Kor 9:16-27

Thuvong: “Chanchin ðha leiin ma hi kê thaw ðhin. Anmani rêk ma malsawmna achun chanhrang ki nei theina dingin.” (1Kor 9:23)

Voika chu mî izaka mo chang lâi mai hi tlâng insâng intak vaika tia inhlui dingin an inruala, an ðana hrui lian khatka hin an rengkan an inkhit paka. Hma tianga mî ðhenka an châng insuala. An inlîra, mî danghei chu an kai lîra. An rengkan an hluma, khâma an thlâka an thî rîta. Mî dang dinga mawphurna tawk imo chang chu ei nei ðianga. Ei ringoma, ei mawphurna chu ei thaw zoi thei chun mî danghei dinga malsawmna ei changa. Ei inthlada a, ei inlîrpui chun mî danghei inlîrtirpu ei chang thei achang.

- 1. Pathian laka mawphurna:** Chanchin ðha hril: Pathian hmâa ringtuheiin mawphurna ei inei hi vânei thlâk tak achang, ti Paul ahin Chiang vaikan a hawi, “Hril le dinga tûlna chu ki chung a ân ngat,” a ti (1Kor 9:16). Paul achun thil dang dang hnekin chanchin ðha hril hi a ngai poimaw a, “Ki nunna ari hom, keima ding chun a hlûin ki ruat no,” a tia (Tk 20:24). Paul an chanchin ðha hril dinga a nunna a pêk rîtna san chu, Pathianin mihriam a hmangai lei achang, inngaitlawm nih hmangainain mî dang dingin rong a bawl ðhin.

Paul achun Rom mî changna a neia, lekhathiam insâng nih zirtirtu roiinpui Gamaliel a pheibula seilian achang. Bei vaika iom thei achang. Changhomsiala, khovêla mî karengin Lal Isua an nei theina dingin hreom tamka tuar ân thlang ta zawk. A nun ân pêk zoi êm êm a, a hun taka mîhei chu Krista hnianga ðhui tumin ân zin ðhin achang.

Eini hom Paul a angka hin ei mawphurna ei ngai poimaw a tûl achang. Mîhei chu Lalpa hnianga ei thui theina dingin hreom nih intakna kâr homa rongom vaikan chanchin tha hi ei hril ve ding achang. Chanchin tha hril hi ringtuhei mawphurna lian chem achang.

- 2. Mâni mimal chung a mawphurna:** Paul achun, eimani mimal chung a mawphurna chu kong inthumkan a hril:-
- a. Intloi insiaknaa tang ve (châng 25): Paul an kristian nun lampui chu intloi insiakna a intloi angkan a hril. Mangkata intloina achun lawmhman hmû nget dinga tang a tum. Mangkachun, mimal tinin ma ei intloi insiakna hi izoi theina dingin maw ei phur tiang achang.
 - b. Insiaknaa hnêtu ichang (châng 25): Paul ahin insiakna imo changa hnetu chang le tum tak takhei om dân ding a hawi fê a. Ma hun lâi hom han ‘indâi’ mîhei loi ti thin dân chu, Inthununna hun thla 10ka ke nei, an loi ti thin. Mangkadenchun, kristian hin ei nîntin nuna sual laka hnêtu ei chang theina ding chun ‘Inthununna’ a poimaw achang. Pathian sinthawtheina hmanga nansa fêka ei tang naw chun, ei kristian nun a hrat thei no. Ma ei inthununna ding chem chu Bible siar nih tongintaina a Pathian rêka inpawl hi achang. Ma thû ahin ei inthunun phot chun hnena chu ni pe a tia, mî danghei dinga enton tlak chang ei ti.
 - c. Mâni nun inhnê (châng 26-27): Paul ahin Setana nih a sinthawtheina a hawi Chiang fê a. Setana ngam thei dân hom a hawia. Setana nih a sinthawtheina ngam theina chu, eimani nun hi ithununa ihre ding achang. Ma ei taksa pêng hrang hrang hi sual sinthawtheina hong lang suakna achanga. Setana chun ei taksa hi hmang a tum thin. Mâni nun ngêi hi Krista thuhnuai ei lût ding achanga, ma dinga ei inthunun tlat chu hnena chu chang thei tir ei ti.

Ei izir tâk ahan Pathian chung nih mimal chung a ei mawphurna ei hril tâka. Pathian laka ei mawphurna ithaw zoi ding chun ei taksa nih lungril ei thunun ding achang. Eimani chem ei inhnê thei naw chun, Pathian nih mî dang dingin dam thei naw ning. Mâni nun siamthar nawkna nih rithla boi dinghei chu Isua hong thui hin inhlawkna, lawmna nasatak anê pe, insap chelloi malsawmna.

Zawma:

1. Pathian laka ei mawphurna lian chem chu imo chang?
2. Mâni dinga ei mawphurna kong inthumka ha i imo achang?
3. Setana nih a sinthawtheina inhne theina ding chem chu imo achang?

Zirlâi 34

Lalpa ruai hmangsual poi zia

Siar ding: 1Kor 11:17-34

Thuvong: “Lalpa taksa achang ti ngaitua khunloia, felloi taka fâ nih in apai chun ama mimal chung a roirêlna dinga fâ nih in mai achang.” (1Kor 11:29)

Ei koihran chun sacrament inhnika ei neia: Lalpa ruai nih Baptisma, vawn hin Lalpa ruai thû hang thlîr bîk ei tia.

Lalpa ruai chu ei Lalpa Isua Krista thîna nih thoinawkna hawimaina dinga ringtuhei inpawlna thianghlim nih inzakom tak achang. Korinth khua kristianhei chun an fiminkhur naw leiin Lalpa ruai an hmang suala. Maleiachun, Paul an thû a hril pêka. Ma Korinth koihran dinga Paul a thupêk hi Korinth mîhei chai changloin, eimani ding homa thupêk achang.

1. **Lalpa ruai nei dân dikloi:** Korinth koihranhei chu an awi angkan an omin an rêl bawla, ringloi mîhei om dân nih nundân lâk tawk an nei thîn. Lalpa ruai an nei hoina thû homa, ursun nih ser vaika thawloia anmani awi dân angka maia an hmang leiin Paul achun a dema. Lalpa ruai an nei hmâ a nêkfâk fâk hoina an inei thîn chu inngâkkhawm lêmloin, a tîmhei ha chun an loi nêkkhal thîna. Thênka fâk la fâloi an om homin, loi fâ zoi, loi inhâi tâk an oma. Mahin thil thaloi tak tak a hong insua thîn. Mahei chu:-
 - a. Pathian inzakloina.
 - b. Koihran rinhmîng siatna.
 - c. Mî tamka lung ân natir.

2. **Lalpa ruai nei dân ding:** Korinth koihranhei hi Paul an an dikloina a hrila, an thaw dân ding dik a hril pêka. Lalpa ruai chu ursun vaika nih inzak fêka fa ding achang. Ringtuheiin lungril hmunka inpuin, ei fâk hoi ding achang. Paul achun ma Lalpa ruai hi Pathian hniang aţanga ki ihmû, tiin a hrila. Lalpa ruai chun kong inhnika, lian vaika anê hril:
 - a. Ei ta dinga Lal Isua ithaw hawi mai maina. Krista chun sual lak aţangin a thîna nih a thoinawkna hmangin sual lak aţangin ani sansuaka Setana chu inhnê, ingamin a om tâka. Krista taksa nih thisen chun sual lak aţangin ani sansuak ta ti anên hawi tir.
 - b. Ei ta dinga Lal Isua thutiamhei hong tlung ding hun anên thlîr tir. Lalpa ruai hin Lal Isua hong kal nawkna ding hun anên thlîr tira, chun, hong le a ti ti anên hawi tir. Ei ta dinga sin thaw zong zong famkimna chu a hong kal nawkna hi achang. Machu ringtuhei ibeisei roiinpui chu achang. Lalpa ruai hin Krista chu ei ta dinga krosa ân hlân tawpna nih a hong kal nawkna ding hun a thar a tharin anê hril.

3. **Hrilhalna (châng 27-29):** Paul achun Lal ruai hmang dân dik a hril hnungin, halna thû a hrila. Mâni infia tiang dingin Paul achun anê hril. Lalpa ruai chu uluk fêka, inzakna neia buatsai ding achang. Chun a fâ nih a inhei hom mâni tianga inngaitua dingin a tia. Chohnokloi bai nih grep râ sawr uainhei hin rithla tianga entirna roiinpui tak nei an changa. Ngaitua vailoia, ngainep vaika fâ nih in chun Lalpa ruai hmang hi tiom tak achang thei leiin inngaitua nih ngaikhûn vaika inruai ding achang.

Lalpa ruai hmangsual ti omzia Paul ahin a la hril tira. Koihranin intakpuina tamka ei neia. An lâia mî thênka chu borinsawmna nih hratloinain an hmanga, a thî hom an omin a hrilsuak. Lalpa ruai hi felloi taka an thaw leia Korinth koihran ahin taksa ituar pha hial an om (châng 30).

Vawna ei izir hi a poimaw fê a. Eini thalâihei hom hin tha vaika ei ngaitua a ngaia. Lalpa ruai hi Pathian nih ringtuhei inpawlna dam achang, ei ngai poimawin ei zak ding achang.

Zawna:

1. Lalpa ruai hi imo a omzia?
2. Lalpa ruaiin ikong inhnika mo anên hawi tir?

3. Korinth koihranin Lalpa ruai an hmangsual leia i imo a hong tung pêk?

Zirlâi 35

Kristian sum nih puan enkolna sin

Siar ding: 1Kor 16:1-4

Thuvong: “Pê roi, pêkin om nin ti. Tha vaika intâ a, hnam indênin, hnûr inrualin, liam zoi zoi kan nin pom chung a bungin pêk la chang nin ti. Nin intâna dênin intâ khîr pêkin om nin ti,” (Luka 6:38)

Mî thenka chun, poisa hi sual zong zong ințanna bul, tiin an hril țhina. Mahi a dik chia no. Tangka sum ngaituana zawk hi sual achang. Inriang nih kutdawhei lungrila poisa hi lianka achang angka dênin, inchonghei lungril homa poisa hi a lian. Châi angka inlang mî thenkahei hi chu inchong ei itihe hneka tangka nei tam an oma. Tangka nei tam hi malsawmna achang lâi lâiin, siatna intlungtirpu achang thei dên. Ei poisa nih poisa nei dinga ei sin dân hi ei kristian nun ațanga a hranga khai thei achang tak tak naw a. Atun hin thilpêk chungchanga Bible nênzirtir dân ei hang zir ding achang.

1. **Thilpêk hi Pathian thupêk achang:** Paul achun Galatia rama koihranhei a hril angka dênin Korinth koihranhei chu thilpêk pê dingin a tia, “Kristianhei thilpêkna a om ve unla, thilpêk hi pê ve roi” a tia (châng 1).

Krista chun ama zuihei hnianga “atlonga an idong chu, atlong dênin a mî danghei hnianga pê dingin a hril (Matt 10:8). Pathian thû a iti chu zawmloiin kristian dik nih tha ichang ân thiam naw a. Pathian hnianga thilpêk pêloiin Pathian thû zawmpu ei chang thei naw achang.

2. **Thilpêk hi kalhmang nei taka pe ding achang:** 1Kor 16:2 achun malsawmna ei idong ațanga Lalpa hrang chu nî sari nî hmasak chema siakhawm dingin anê hril. Ma omzia chu, Pathian chanpual thilpêk chu omzia nei vaikan, ahun dik taka ama ta dinga (Lalpa ta ding). Tunlâi koihrana hom hin a pêk hun bîk isiamin eila kalpui tir achang. Mangkata ithaw hin a pepu ding nih a enkolpu dingin a fela, a olsam bîk achang.

3. **Ei dong dân ang angka pe ding achang:** Paul achun thilpêk ding zât, a bituk neia pe dingin anên zirtir naw a. Malsawmna ei dong angka zêla pe dingin anê ti. Ma omzia chu ni isinsuak ang angka Lalpa Pathian chu ipe ding a tina achang.

Mî thenka chun, tun chun dân hnuai ei om tâk naw a, khongaina thuthlung hnuai om ei chang tâka. Sawma khatka pe hi ân ngai ta no, an ti țhin. Pathian thû hi țha vaika ei en chun, Pathianin Mosi a hnianga Dân a pêk hmâ kum 500 vêl dai han Abraham achun sawma khatka a loi ipêk tâk achang. Jakob a homin sawma khatka a loi ta (Gen 28:22). Maleiachun, sawma khatka chu ringtuheiin Dân om hmâ daia an loi ipêk țan tâk ha vawn ariin ei zom tir achang. Sawma khatka hi chu thuthlung hluia mîhei chun thilpêk lâia an hniam a hroi chem an loi iti achang zawk (Lev 27:30-32).

4. **Ipe hi a hlim om:** Pathian dinga thil ei pêk hin “lungril” hi a poimaw. Lal Isua chun, inphunchiar puma thil peloi ding nih peloi theiloia inngaia peloi dingin anên di. Ei lungril zong zonga Isua ei hmangai chun sawma khatka chai hom changloiin, ma hneka tam hom

inpâm ta ri ai naw ning. Ma lungril chu kristianhei lungril put dân dîng chu ahang. Paul ahin Korinth mîhei homin hawi sia a awi (2Kor 9:7).

5. Pe hi hman hlôu a nei: Lalpa chun “a chanpual” sawma khatka inrû inchîngloi dîng chun, malsawmna tamka a tîama. Thutiampu chu a ringoma, ringtlâk Pathian ahang. Malsawmna dong beiseia ipe dîng chu ahang naw a, Pathian ei hmangai leia pe dîng ei chang. Ei thilpêk chu atlongin om naw nia, malsawmna tamka rêk, eimani tiang hong luang khîr a ti. Thilpêk hi Pathian ei ringna, Pathian ei hmangaina fiana ðha chem khatka ahang. Pathian hnianga tamka ei pêk hin, malsawmna tamka nê pê a tiam tlat ahang.

6. Thilpe hi Pathian hnianga inthawina ahang: Sawma khatka ei pêk hin, a ichang tak chu, Pathian chanpual (ama ta sai) ei ipêk khîr mai ahang. Thilpêk tak tak chu sawma khatka bâka ei ipêk hi ahang.

Pathianin sual inthawina a nâipa ani ipêk ha, nasataka sêngna ahang.

Mangkadêchun, Pathian hnianga inthawina ei inhlân dîng chun sêng ân ngai ðhin. David ahan mâni sêngloia inthawina inhlân a awi naw a (2Samuel 4:24). Mangkata, Pathian hnianga thilpêk ei inhlân hi inthawina, rimðha Pathian lawmtlâk ahang ti ei hawi dîng ahang.

Paul achun eimani hi Pathian hnianga inpe hmasaka, machun thilpêk chu pe dîngin ani tia. Eimani hi ei inpêk hmasak naw chun, ei thilpêk chai chun eimani tiang hlutna a nei naw a, Pathian dinga ei inpêk phal tak takna ahang no (2Kor 8:5).

Zawna:

1. Thilpêk hi i leia pe dîng mo ei chang?
2. Sawma khatka ei pêk hin, pe ðha mo ei chang?
3. Thilpêk ipehei hnianga Pathianin imo a tiam?